

Porozumienia okrągłego stołu: Warszawa 6 lutego — 5 kwietnia 1989 r.

WSTĘP

1. W Polsce dokonuje się historyczny zwrot. W obliczu wciąż grożących Ojczyźnie załamania i konfliktów patriotyzm i rozum nakazują szukać tego, co Polaków łączy. Na naszych oczach Europa i świat rozwijają się w szybkim tempie. Sprawą Polaków jest, aby nie stać w miejscu, aby dorównać innym.
2. Przez dwa miesiące, od 6 lutego do 5 kwietnia trwały prace Okrągłego Stołu. Uczestniczyło w nich kilkuset przedstawicieli różnych sił politycznych i społecznych naszego kraju. W poczuciu odmienności, niekiedy konfliktowej, swoich stanowisk ideowych, aspiracji i interesów, a jednocześnie we wzajemnym poszanowaniu własnej tożsamości poszukiwano najbardziej skutecznych środków naprawy Rzeczypospolitej. W duchu porozumień społecznych 1980 roku nawiązano dialog wokół tego, co Polaków łączy — wokół poczucia odpowiedzialności za przyszłość kraju ojczystego, za jego gospodarkę i kulturę, za społeczeństwo i za państwo, za los polskich rodzin i za los Polski.
3. Zdajemy sobie sprawę, że powolny rozwój tych prac i przeciągające się dyskusje w obliczu tylu palących potrzeb mogły nieraz wywoływać niecierpliwość i rozgoryczenie. Niech nas tłumaczy, że jeśli mamy wszyscy razem pozbywać się balastu lat minionych, wchodzić na drogę daleko idących przeobrażeń, trzeba to zrobić rozważnie. Nie wolno przez rozwiązania fałszywe lub pozorne zatrzaskać drzwi przed historyczną szansą, jaka stanęła dziś przed nami dzięki przemyśleniom, poświęceniom i woli milionów Polaków i dzięki korzystnemu dla Polski rozwojowi sytuacji międzynarodowej
4. Rozważając zagrożenia i szanse jakie rysują się na polskim horyzoncie, uczestnicy Okrągłego Stołu zakreślili ramy w jakich Polacy mogą się porozumieć teraz i w jakich mogą się porozumiewać w przyszłości. W zawartych umowach o kierunkach reform politycznych, o reformach gospodarczych i polityce społecznej, o pluralizmie związkowym, jak też o niezbędnych zmianach w różnych dziedzinach życia polskiego, znajdują się przyrzeczenia i zapowiedzi działań władz i działań sił społecznych, znajdują się także zapisy rozbieżności, konfliktowych postulatów i interesów. Umowy te są wyrazem uczciwego poszukiwania programów antykrzysowych i reformatorskich. Ich realizacja zależy nie tylko od sygnatariuszy umowy, ale także od Obywatelskiej wyobraźni, mądrości i aktywności wszystkich Polaków.

STANOWISKO W SPRAWIE REFORM POLITYCZNYCH

5. Po latach kryzysu gospodarczego i konfliktów politycznych Polska stoi przed wielkim zagrożeniem ale i wielką szansą. Realna jest groźba pogłębiania się kryzysu, jednakże istnieje szansa jego przezwyciężenia przez radykalną reformę państwa i równoczesną przebudowę systemu gospodarczego. W obronie przed kryzysem w działaniach na rzecz reform Polacy mogą i powinni się porozumieć.
6. Polityczny kompromis różnych sił, wśród których są zarówno takie, które kierują się ideami demokratycznie pojmowanego socjalizmu, jak i takie, które czerpią inspirację z chrześcijaństwa,

z dorobku ideowego „Solidarności”, ruchu ludowego i z innych źródeł i tradycji ideowych, pozwoli urzeczywistniać wspólny cel: niepodległą, suwerenną, bezpieczną równoprawnymi sojuszami, demokratyczną i silną gospodarczo Polskę.

7. Podstawą porozumienia są zasady przyszłego systemu politycznego wpływające z niezbywalnego prawa obywateli do życia w państwie, które w pełni urzeczywistnia suwerenność narodu. Oznacza to:
 - pluralizm polityczny, znajdujący swój wyraz przede wszystkim w prawie do swobodnego zrzeszania się — w ramach demokratycznego ładu konstytucyjnego w organizacjach politycznych, społecznych i zawodowych;
 - wolność słowa, w tym stwarzania realnych możliwości dostępu do wszystkich rodzajów środków przekazu różnorodnym siłom politycznym;
 - demokratyczny tryb powoływania wszystkich przedstawicielskich organów władzy państwowej tak, by o tym, kto sprawować będzie władzę rzeczywiście decydowali wyborcy;
 - niezawisłość sądów i ich ustawowe uprawnienia kontrolne w stosunku do innych organów powołanych do strzeżenia praworządności i porządku publicznego;
 - silny pełnię praw i swobodnie wybrany samorząd terytorialny.
8. Strony uznały, że takie zasady powinny określać dalszą ewolucję polityczną i deklarują, że będą im udzielały poparcia.
9. Dojście do takiego stanu rzeczy będzie wymagało stanowczych działań, z których jedno są już podejmowane, inne powinny, zostać podjęte w najbliższych miesiącach, inne w ciągu dwóch-trzech lat, jeszcze inne w nieco dalszej perspektywie. Nagromadziło się w naszym kraju wiele nieufności, którą usuwać mogą tylko działania podejmowane w poszerzającej się przestrzeni życia publicznego. Mamy nadzieję, że w działaniach tych wczorajsi wrogowie przekształcać się będą w uczestników demokratycznej rywalizacji i współdziałania w ramach nowych reguł życia publicznego. Reguły te nie wynikają tylko z porozumień zawieranych w skali ogólnokrajowej, lecz powinny także rodzić się od podstaw, w demokratycznym działaniu dawnych i nowych struktur społecznych i politycznych.
10. Trzeba będzie czasu, aby często anachroniczna organizacja struktur państwowych przekształcona została w nowoczesną i sprawną.
11. W toku obrad wystąpiły różnice zdań w sprawie „kalendarza” reform i decyzji politycznych. Strona solidarnościowo-opozycyjna uważa, że najważniejsze znaczenie ma wprowadzenie mechanizmów demokratyzacji o najbardziej powszechnym zasięgu i że dokonać tego można decyzjami natychmiastowymi dotyczącymi sądownictwa, środków masowego przekazu, czy też samorządu terytorialnego, natomiast zmiany dotyczące centralnych władz państwa mogłyby zostać wprowadzone w terminie późniejszym. Strona koalicyjno-rządowa stoi na stanowisku, że pilny charakter noszą decyzje dotyczące najwyższych władz państwa, zaś dopiero od nowego parlamentu należy oczekiwać zmian w innych sferach życia publicznego. Obie strony są jednak głęboko przekonane, że niezbędne reformy państwa powinny dokonać się — zgodnie z narodową racją stanu — na drodze ewolucyjnej.

12. Ewolucyjnemu sposobowi realizowania zmian zagrozić mogłyby działania zbyt radykalne lub też poczynania konserwatywnych przeciwników reform. Chodzi zarówno o bezpieczeństwo państwa w tym wyjątkowo ważnym momencie w życiu naszego narodu, jak i o bezpieczeństwo każdego polskiego domu.
13. Ważnym stadium ewolucji politycznej są zmiany przeprowadzane już teraz: realizacja zasady pluralizmu związkowego i społecznego (w tym legalna działalność NSZZ — „Solidarność”, NSZZ RI „Solidarność”, a także legalizacja NZS), uznanie prawa opozycji politycznej do legalnego działania, nowa ustawa o stowarzyszeniach, początek reformy prawa i sądownictwa, zwiększenie zakresu swobody słowa, a także istotna demokratyzacja zasad wybierania ciał przedstawicielskich. Wybory tegoroczne wyłonią Sejm i Senat, w którym różne siły polityczne uczestniczyć będą w decydowaniu o losach państwa.
14. Jest to początek drogi do demokracji parlamentarnej. Zadaniem parlamentu wybranego w tegorocznych wyborach jest stworzenie nowej, demokratycznej konstytucji i nowej demokratycznej ordynacji wyborczej. Strony uczynią wszystko, aby skład następnego parlamentu był w pełni wyznaczony przez wolę wyborców.
15. Polska jest wspólnym domem wszystkich obywateli. Jesteśmy zgodni, że wszystkim zamieszkującym Polskę mniejszościom narodowym przysługuje pełnia praw. Świadomi jesteśmy odpowiedzialności za utrzymywanie i rozwijanie więzi ze wszystkimi rodakami i z osobami polskiego pochodzenia żyjącymi poza granicami kraju, zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie.
16. Podstawą demokratyzowania struktur na wszystkich szczeblach państwa będzie podział władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.
17. Strona solidarnościowo-opozycyjna przedstawiła pogląd, że likwidacja systemu nomenklatury, jako uniwersalnej zasady rządzenia jest warunkiem powodzenia reform gospodarczych i politycznych, niezbędnym czynnikiem aktywizacji społecznej. Strona koalicyjno-rządowa stwierdziła, że już W chwili obecnej dokonuje się głęboka zmiana polityki kadrowej, a kryterium polityczne zostaje podporządkowane, kryterium kompetencji zawodowej.
18. Obie strony uznają, że w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym zasadą awansowania ludzi powinny być wyłącznie kwalifikacje moralne i zawodowe. Wszędzie, gdzie to tylko możliwe, obsadzanie stanowisk należy oprzeć o otwarte konkursy.
19. Różnimy się w niejednej kwestii. Mówimy o tym otwarciu w umowie zawieranej przy Okrągłym Stole. Mamy jednak wspólną wolę takiego działania, która zapewni Polsce demokratyczną i sprawną organizację życia państwowego, zapobieganie próbom hamowania i odwracania demokratycznych przemian.

ZASADY WYBORÓW DO SEJMU I SENATU

20. Wybory do Sejmu i Senatu w 1989 roku zostaną przeprowadzone według następujących zasad:
21. Znosi się wszelkie pozawyborcze procedury eliminacji kandydatów. Liczba kandydatów do każdego mandatu poselskiego oraz kandydatów na senatorów jest nieograniczona i zależy tylko od ilości prawidłowo dokonanych zgłoszeń.

22. Prawo zgłaszania kandydatów na posłów przysługuje nie tylko PZPR, ZSL, SD, PAX, PZKS, UChS, ale także występującym niezależnie od tych organizacji obywatelom w liczbie co najmniej 3000.
23. Do zarejestrowania kandydata na senatora — bez względu na to, czy zgłasza go partia, stronnictwo czy grupa obywateli — niezbędny jest wniosek podpisany przez 3000 wyborców z danego województwa. W wyborach do Senatu z każdego województwa wybiera się po 2 senatorów, a w woj. stołecznym i katowickim — po 3.
24. Na życzenie kandydata można podać symbole werbalne lub nazwy określające jego polityczną orientację.
25. W wyborach do Sejmu kandydaci na każdy z mandatów w pierwszej turze wpisani są na osobnej karcie do głosowania w porządku alfabetycznym. Wyborca otrzymuje tyle kart do głosowania, ile jest mandatów w jego okręgu i na każdej z tych kart pozostawia tylko po jednym kandydacie, na którego oddaje swój głos (pozostałych skreśla).
26. W wyborach do Senatu wszyscy kandydaci w danym okręgu wpisani są na jedną kartę do głosowania: wyborca pozostawia tych kandydatów, na których oddaje swój głos (pozostałych skreśla).
27. Swoboda wyborów do Sejmu X kadencji będzie ograniczona przez uzgodniony przy Okrągłym Stole podział mandatów. Umowa o podziale mandatów poselskich dotyczy tylko wyborów do Sejmu X kadencji. Zgodnie z tym podziałem 60% mandatów poselskich przypadnie na koalicję PZPR, ZSL i SD, a dalsze 5% na PAX, PZKS i UChS. Kandydaci bezpartyjni, zgłoszeni przez niezależne grupy obywateli rywalizować będą między sobą o 35% ogólnej liczby mandatów poselskich. Część mandatów koalicji zostanie obsadzona z listy krajowej, obejmującej do 10% ogółu miejsc w przyszłym Sejmie.
28. Podziału mandatów między poszczególne okręgi, a w ich ramach — na mandaty partii, stronnictw, stowarzyszeń i bezpartyjnych, dokona Rada Państwa. Na mocy ustaleń Okrągłego Stołu w każdym okręgu wyborczym powinien być przynajmniej jeden mandat dla bezpartyjnych, a postanowienia dotyczące podziału mandatów będą opublikowane jednocześnie z ordynacją. Członkowie PZPR, ZSL, SD, PAX, PZKS, UChS, którzy zostaną zgłoszeni na podstawie wniosku podpisanego przez 3000 obywateli, będą rejestrowani jako kandydaci do mandatów poselskich, przewidzianych dla ich macierzystej organizacji politycznej.
29. Swoboda wyborów do Senatu nie jest ograniczona żadnym uzgodnieniem dotyczącym podziału mandatów. Liczba miejsc w Senacie jaką uzyskują poszczególne ugrupowania zależeć będzie wyłącznie od decyzji wyborców w poszczególnych okręgach.
30. Wszyscy kandydaci na posłów i senatorów prowadzą swoją kampanię wyborczą korzystając z przysługujących im równych praw: wolności słowa, publikacji, zgromadzeń i dostępu do państwowych środków masowego przekazu.
31. Strony zawierające niniejsze porozumienie zobowiązują się utrzymać swoje programy wyborcze i treści głoszone w wyborczej kampanii w granicach umowy zawartej przy Okrągłym Stole. Podejmą niezbędne wysiłki, aby kampania wyborcza przyczyniła się do kształtowania tolerancyjnej, demokratycznej kultury politycznej w naszym kraju. Ewentualne spory i konflikty,

jakie mogłyby powstać, strony będą starały się rozwiązywać w drodze porozumienia na forum powołanej przez Okrągły Stół Komisji Porozumiewawczej.

32. W pierwszym terminie wyborów posłami lub senatorami zostają ci kandydaci, którzy uzyskają w swoim okręgu wyborczym ponad 50% oddanych głosów ważnych. Jeśli pierwsze głosowanie nie przyniesie rozstrzygnięcia, przeprowadza się wybory w drugim terminie, ograniczając listę kandydatów do dwóch na każdy nieobsadzony mandat poselski i senatorski. Do drugiej tury wyborów stają ci, którzy w pierwszym terminie uzyskali najwięcej głosów — po dwóch kandydatów na mandat. W drugim terminie wybór następuje większością głosów; nazwiska kandydatów umieszcza się na jednej karcie do głosowania; w przypadku wyborów do Sejmu — podzielonej na mandaty.
33. W skład wszystkich komisji wyborczych wejdą przedstawiciele koalicji rządzącej oraz osoby zgłoszone przez stronę solidarnościowo-opozycyjną.
34. Każdemu kandydatowi na posła lub senatora przysługuje prawo delegowania swojego męża zaufania do okręgowych i obwodowych komisji wyborczych. Mężowie zaufania — na podstawie uprawnienia okręgowej komisji wyborczej — mają prawo asystować w lokalu wyborczym przy plombowaniu urny wyborczej, głosowaniu, otwieraniu urny i obliczaniu głosów. Uwagi swoje mężowie zaufania zgłaszają do protokołu komisji wyborczej.
35. Inne szczegółowe ustalenia zawarte są w ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, której zasady zostały uzgodnione między uczestnikami Okrągłego Stołu.

SEJM, SENAT, PREZYDENT, SĄDY

36. Reforma instytucji państwowych obejmuje Sejm, Senat, urząd Prezydenta i sądy.
37. Sejm pozostaje najwyższym organem władzy ustawodawczej. Będzie obradował w sposób ciągły, a obecność posłów opozycyjnych zmieni sposób jego działania. Istotnym umocnieniem władzy ustawodawczej będzie nowa instytucja Senatu. Senat będzie miał inicjatywę ustawodawczą oraz będzie rozważał ustawy uchwalone przez Sejm i jeśli wyrazi sprzeciw wobec danej ustawy, jej ponowne uchwalenie przez Sejm będzie wymagało większości 2/3 głosów. Ponadto kandydatury powoływanych przez Sejm Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Prezesa Najwyższej Izby Kontroli będą wymagały zgody Senatu. Senat będzie wraz z Sejmem uczestniczył w nowelizowaniu i uchwalaniu Konstytucji.
38. Senat połączony z Sejmem w Zgromadzenie Narodowe dokona wyboru Prezydenta pierwszej kadencji bezwzględną większością głosów. Kandydata na Prezydenta zgłosić może 1/4 posłów i senatorów.
39. Senat wybrany suwerenną wolą narodu będzie sprawował istotną kontrolę w szczególności w zakresie praw człowieka i praworządności oraz życia społeczno-gospodarczego.
40. Ustanowienie urzędu Prezydenta uzasadnione zostało potrzebą utrzymania stabilności państwa oraz podejmowania decyzji w przypadku zablokowania prac w Sejmie i Senacie lub przewlekłego kryzysu rządowego. Kadencja Prezydenta będzie trwała 6 lat. Uprawnienia Prezydenta będą szerokie w zakresie reprezentowania państwa oraz władzy wykonawczej. Prezydent może odmówić podpisania ustawy i z umotywowanym wnioskiem przekazać Sejmowi do ponownego rozpatrzenia. Sejm może uchylić veto prezydenta większością 2/3

głosów. Akty Prezydenta o istotnym znaczeniu (akty władcze) z wyjątkiem aktów realizujących uprawnienia w dziedzinie polityki zagranicznej i obronnej kraju będą wymagały kontrasygnaty (potwierdzenia) Prezesa Rady Ministrów.

41. Prezydent będzie mógł wprowadzić na trzy miesiące stan wyjątkowy w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub klęski żywiołowej. Przedłużanie na trzy następne miesiące mogą uchwalić tylko jeden raz — zgodną decyzją — Sejm i Senat. W okresie stanu wyjątkowego nie można rozwiązać Sejmu i Senatu, ani zmienić Konstytucji i Ordynacji Wyborczej.
42. Prezydent może rozwiązać Sejm, jeżeli Sejm w ciągu trzech miesięcy nie może powołać rządu, uchwalić wieloletniego planu społeczno-gospodarczego oraz jeżeli — ustawa sejmowa godzi w konstytucyjne prerogatywy Prezydenta. Po rozwiązaniu parlamentu Prezydent ogłasza nowe wybory.
43. Niezawisłości sędziowskiej strzec będzie Krajowa Rada Sądownictwa, składająca się w większości z sędziów delegowanych przez zgromadzenie ogólne Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i sądów powszechnych. Będzie ona przedstawiała Prezydentowi do powołania na stanowisko sędziego lub awansowania do wyższego sądu jednego z dwóch kandydatów zgłoszonych przez zgromadzenie ogólne sądów z okręgu, w którym powstała potrzeba powołania sędziów. Niezawisłość sędziowska będzie opierać się na zapisanej w Konstytucji zasadzie nieusuwalności sędziów (poza przypadkami określonymi w ustawie) i nieprzenoszenia sędziów, wbrew ich woli, na inne miejsce urzędowania.
44. Dokonywane reformy władz państwowych stanowią ważny krok na drodze tworzenia nowego ładu demokratycznego, którego integralnym elementem będzie życie stowarzyszeniowe, swoboda obiegu informacji, samorząd terytorialny, zreformowana nauka i oświata — szczegółowe uzgodnienia zawarte są w dokumentach podzespołów.
45. Przed obywatelami stoją nowe możliwości wywierania wpływu na skład ciał ustawodawczych, które powinny decydować o losach państwa i społeczeństwa.
46. Uzgodnione przy Okrągłym Stole zmiany konstytucyjne stwarzają warunki dla dalszych przeobrażeń, które powinny być dziełem wszystkich uczestników życia publicznego.

Strona Solidarnościowo-Opozycyjna

(—) Bronisław Geremek

Strona Koalicyjni-Rządowa

(—) Janusz Reykowski

47. W pracach Zespołu do spraw reform politycznych udział brali: Jerzy Bafia, Jan Baszkiewicz, Piotr Baumgart, Ryszard Bender, Jan Bluszkowski, Artur Bodnar, Kazimierz Buchała, Zbigniew Bujak, Andrzej Celiński, Kazimierz Cypryński, Zofia Czaja, Zbigniew Czajkowski, Jacek Fisiak, Andrzej Gdula, Stanisław Gebethner, Bronisław Geremek — przewodniczący, Janusz Grzelak, Mariusz Gałczyński, Aleksander Hall, Bogdan Jachacz, Jan Jachymek, Jarosław Kaczyński, Krzysztof Kozłowski, Marcin Król, Bogdan Królewski, Hieronim Kubiak, Jacek Kuroń, Aleksander Kwaśniewski, Bogdan Lis, Tadeusz Mazowiecki, Adam Michnik, Leszek Miller, Rajmund Moric, Kazimierz Orzechowski, Edmund Osmańczyk, Ryszard Reiff, Jerzy Regulski, Jan Rychlewski, Janusz Reykowski — przewodniczący, Henryk Samsonowicz, Kazimierz Secomski, Władysław Siła-Nowicki, Antoni Stawikowski, Stanisław Stomma, Adam Strzembosz, Karol Szyndzielorz, Jerzy Uziębło, Jerzy J. Wiatr, Piotr Winczorek, Jan Zaciura, Janina Zakrzewska, Sylwester Zawadzki oraz eksperci: Jerzy Cierniewski, Paweł Georgica, Leszek Grzybowski, Zdzisław Jarosz, Krzysztof Kotlarek, Wojciech Lamentowicz, Walery Masewicz, Czesław Zwara i asystenci — Bartłomiej Gąsiorowski, Piotr Pacewicz.

STANOWISKO W SPRAWIE POLITYKI SPOŁECZNEJ I GOSPODARCZEJ ORAZ REFORM SYSTEMOWYCH

I. POPRAWA ZAOPATRZENIA RYNKU I WARUNKÓW ŻYCIA LUDNOŚCI

48. Najważniejsze w bieżącym roku zadania polityki gospodarczej to:

- a) jakościowa i ilościowa poprawa zaopatrzenia rynku konsumpcyjnego,
- b) poprawa warunków dokonywania zakupów w sklepach i obsługi w zakładach usługowych.

49. Realizacja tych zadań następować będzie poprzez:

- zwiększanie podaży za pomocą pobudzania aktywności gospodarczej przedsiębiorstw we wszystkich sektorach własnościowych;
- oszczędności w wydatkach państwowych;
- dostosowanie globalnego popytu przedsiębiorstw i ludności z uwzględnieniem jej ochrony przed skutkami inflacji (patrz rozdział III) — do możliwości podaży gospodarki.

50. Dostawy krajowych towarów rynkowych i usług będą rosły, poczynając od bieżącego roku, w tempie nie niższym od tempa wzrostu dochodu narodowego wytworzonego. Znacząco wzrośnie podaż obuwia, odzieży oraz podstawowych artykułów trwałego użytku.

51. Część przemysłu obronnego przestawiona zostanie na produkcję artykułów konsumpcyjnych i zaopatrzeniowych. Już w bieżącym roku przemysł ten zwiększy dostawy na potrzeby cywilne o co najmniej 110 mld zł (w cenach z 1 stycznia 1989 r.).

52. Zmniejszany będzie udział kompleksu pałiwowo-energetycznego i surowcowego w całości nakładów na inwestycje. Oszczędności z tego tytułu będą skierowane przede wszystkim na przedsięwzięcia zmniejszające energochłonność i materiałochłonność gospodarki, a także na potrzeby gospodarki żywnościowej, mieszkaniowej, na ochronę środowiska naturalnego oraz poprawę warunków pracy.

53. W roku bieżącym rząd przedstawi opinii publicznej konkretny i kompleksowy program przemieszczeń nakładów między wymienionymi dziedzinami, określający wielkość i terminy spodziewanych efektów. Program ten będzie uwzględniony w planach społeczno-gospodarczych.

54. Sukcesywnie, począwszy od bieżącego roku, eliminowane będą istniejące jeszcze, nie uzasadnione społecznie, przywileje w dostępie do dóbr konsumpcyjnych.

55. Strony OPZZ i opozycyjno-solidarnośćowa zwracają się do Sejmu o ponowne rozważenie zasadności wprowadzenia opłaty za wyżywienie w sanatoriach.

II. OGRANICZANIE INFLACJI I RÓWNOWAŻENIE GOSPODARKI

56. W ciągu dwóch — trzech lat nastąpi zrównoważenie budżetu centralnego. Zastosowany będzie ostry reżim oszczędnościowy w odniesieniu do wydatków państwowych, w tym na administrację, resorty spraw wewnętrznych i obrony narodowej, tak aby z tego tytułu nastąpiło istotne ograniczenie wydatków budżetowych. Wydatki budżetu na dotacje zostaną zmniejszone w związku z upadłością lub likwidacją przedsiębiorstw trwale nierentownych. W roku bieżącym zapoczątkowany zostanie proces pokrywania deficytu budżetowego państwa z nieinflacyjnych źródeł, tj.:

- z dochodów ze sprzedaży i dzierżawy składników mienia państwowego: mieszkań, ziemi, sklepów, zakładów produkcyjnych, oraz udziałów własnościowych (akcji itp). Sprzedaż i dzierżawa majątku produkcyjnego odbywać się będą pod społeczną kontrolą;
 - z dochodów ze sprzedaży oprocentowanych bonów skarbowych, nabywanych dobrowolnie przez jednostki gospodarcze i ludność.
57. Redystrybucyjne funkcje budżetu będą ograniczane. Fundusze pozabudżetowe, przeznaczone na finansowanie zadań produkcyjnych, tworzone z obowiązkowych wpłat wliczonych w koszty podmiotów gospodarczych, będą likwidowane (np. Fundusz Zmian Strukturalnych w Przemysle, Fundusz Rozwoju Budownictwa Mieszkaniowego). Ich funkcje przeniesione zostaną do systemu kredytowego.
58. Zmniejszy się udział budżetu centralnego w dochodach i wydatkach państwowych na rzecz budżetów terenowych. Wyeliminowana zostanie uznaniowość w kształtowaniu relacji między budżetami różnych szczebli.
59. Ustawowo od 1990 roku zakazana będzie praktyka pokrywania wydatków państwa „pustym pieniądzem”. Ewentualny deficyt budżetowy nie będzie więc finansowany automatycznym kredytem bankowym.
60. Uzdrawianie polityki kredytowo-depozytowej polegało będzie na:
- stosowaniu jednolitych zasad polityki kredytowej i depozytowej (w tym polityki stopy procentowej) wobec jednostek gospodarczych bez względu na przynależność do sektorów własnościowych;
 - zapewnieniu realnej wartości wkładów terminowych i kredytów;
 - udzielaniu przez banki kredytów jednostkom zapewniającym najbardziej efektywne wykorzystanie pożyczonych pieniędzy i pełną gwarancję ich zwrotu;
 - ograniczeniu ulg w oprocentowaniu kredytów oraz wprowadzeniu zasady zwracania bankom przez budżet kosztów ulgowego oprocentowania.
61. W latach 1989–1990 zmniejszony zostanie udział inwestycji w dochodzie narodowym. Nie później niż w 1990 roku zlikwidowana będzie nadwyżka popytu inwestycyjnego przez zaostrzenie polityki kredytowej i podatkowej, a także redukcję wydatków z budżetu centralnego. W tym samym okresie nastąpi likwidacja reglamentacji środków produkcji.
62. Uznaje się za konieczne oparcie całej gospodarki, w tym także żywnościowej, na zasadach rynkowych. W związku z tym równoległe ze znoszeniem monopolu i reglamentacji środków produkcji, ceny będą kształtowane przez relacje popytu i podaży, a dotacje będą sukcesywnie ograniczane i przekazywane konsumentom.
63. W 1989 roku utrzymana zostanie realna wartość dotacji do żywności i gospodarki rolnej. Jednakże struktura tych dotacji ulegnie przekształceniu, tak by przeciwdziałać marnotrawstwu żywności i pobudzać wzrost jej produkcji. Poczynając od 1990 r. realna wartość dotacji będzie stopniowo ograniczana, przy uwzględnieniu kształtowania się kosztów utrzymania i ochrony budżetów rodzinnych. Podjęte będą niezbędne przedsięwzięcia (gromadzenie zapasów, interwencyjne przemieszczanie żywności, okresowe wprowadzanie cen maksymalnych itp.), tak by zapobiegać nadmiernemu wzrostowi cen po ich urynkowaniu oraz skutecznie

przeciwdziałać rażącym różnicom cen detalicznych w różnych regionach kraju. W momencie urynkowania cen detalicznych żywności powinny być wypłacone z góry kwotowe rekompensaty, które zostałyby następnie rozliczone w ramach procedury indeksacyjnej. Główne elementy programu urynkowania gospodarki żywnościowej będą uzgodnione ze związkami zawodowymi.

64. Przeciwdziałanie narastającej dolaryzacji gospodarki wymaga podjęcia zarówno przedsięwzięć doraźnych, jak i długofalowych, a zwłaszcza:

- wycofywania ze sprzedaży za waluty obce w obrocie wewnętrznym towarów i usług krajowych,
- ograniczenia liczby przedsiębiorstw uprawnionych do sprzedaży za waluty obce w sferze rynku detalicznego.

65. Podjęte zostaną działania zmierzające do osiągnięcia najpierw wewnętrznej, a następnie pełnej wymienialności złotego na waluty obce. Rząd prowadzić też będzie politykę obniżenia wolnorynkowego kursu dewiz na rynku krajowym.

III. OCHRONA LUDNOŚCI PRZED SKUTKAMI INFLACJI I RÓWNOWAŻENIA GOSPODARKI^[1]

66. W obecnej sytuacji gospodarczej ochrona ludzi pracy przed wzrostem kosztów utrzymania oraz równoważenie rynków nie dadzą się rozwiązać całkowicie bezkolizyjnie.

67. Polityka zapobiegania spadkowi przeciętnej płacy realnej, prowadzona w warunkach wysokiej inflacji, musi uwzględniać:

- potrzebę bezpieczeństwa socjalnego pracowników,
- potrzebę sukcesywnego urynkowania gospodarki,
- samodzielność kierownictw zakładów pracy, organów samorządów i organizacji związkowych,
- możliwość motywacyjnego oddziaływania zarówno na przedsiębiorstwa jak i na pracowników,
- konieczność korygowania dysproporcji płacowych między sferą budżetową a sferą produkcji materialnej, jak i wewnątrz sfery materialnej między poszczególnymi przedsiębiorstwami.

68. Z tych względów uzgodniono potrzebę wprowadzenia mechanizmów powszechnego indeksowania stawek płac zasadniczych oraz innych elementów wynagrodzeń indywidualnych. Mechanizmy te zapewnią systematyczny wzrost składników wynagrodzeń indywidualnych, podlegających indeksacji, o procent wzrostu cen detalicznych towarów i usług konsumpcyjnych pomnożony przez współczynnik korekcyjny 0,8. Indeksacja nie będzie obejmowała wynagrodzeń płaconych z zysku i tych składników wynagrodzeń, których wysokość jest powiązana np. z płacą minimalną, ceną węgla itp.

69. Uzgodniono, że przy obecnej skali inflacji indeksacja będzie przeprowadzana raz na kwartał. Wzrost wynagrodzeń z tytułu indeksacji za dany kwartał będzie następował począwszy od drugiego miesiąca po tym kwartale (np. wzrost wynagrodzeń z tytułu indeksacji za drugi kwartał nastąpi począwszy od wynagrodzeń za sierpień). Indeksacja polegać będzie na pomnożeniu

stawek płac zasadniczych i innych składników płac przez wskaźnik wzrostu cen i współczynnik korekcyjny. Bazą są płace indywidualne z początku kwartału, którego dotyczy indeksacja.

70. Pierwsza operacja indeksacyjna w sferze pozabudżetowej zostanie przeprowadzona za II kwartał bieżącego roku i poprzedzona będzie uregulowaniem warunków startu do indeksacji powszechnej. Regulacja ta przeprowadzona zostanie w maju 1989 roku i obejmować będzie wzrost płac i cen w ciągu I kwartału 1989 roku. Będzie ona przeprowadzona na podstawie jednorazowo ustalonych zasad. Jej celem będzie zapewnienie, by poziom stawek płac zasadniczych i innych indeksowanych składników wynagrodzeń indywidualnych (bez wynagrodzeń płaconych z zysku) w momencie dokonywania indeksacji był wyższy od ich poziomu w styczniu 1989 r. o tyle, o ile wzrósł w okresie styczeń–marzec — wskaźnik cen detalicznych, skorygowany współczynnikiem 0,8. Wzrost wynagrodzeń z tego tytułu uzyskają w maju tylko pracownicy, których wzrost łącznych wynagrodzeń w okresie styczeń–marzec nie nadążał za wzrostem cen.
71. Indeksację wprowadza się do zakładowych systemów wynagradzania na mocy porozumienia organów przedsiębiorstwa i związków zawodowych. Jeśli możliwości płacowe przedsiębiorstwa nie pozwalają na indeksację według współczynnika korekcyjnego 0,8, to konieczne jest jego obniżenie. Dopuszcza się również zróżnicowanie współczynnika korekcyjnego wewnątrz zakładów pracy. Możliwe jest więc jego zwiększenie w stosunku do pracowników niżej wynagradzanych i zmniejszenie w stosunku do wyższych uposażeń, ale jedynie w ramach współczynnika korekcyjnego.
72. Łączny wzrost wynagrodzeń ze wszystkich tytułów, także z tytułu indeksacji, musi się mieścić w ramach możliwości finansowych i funduszowych zakładów pracy. Będzie to możliwe w zakładach prowadzących racjonalną gospodarkę, gdyż systemowe reguły kształtowania funduszu płac w przedsiębiorstwach będą uwzględniały wzrost cen detalicznych. Przedsiębiorstwom, które w świetle wyników tzw. syntetycznej oceny płac charakteryzowały się relatywnie zaniżonym poziomem wynagrodzeń, zostaną stworzone w lipcu br. dodatkowe możliwości wzrostu funduszu wynagrodzeń wolnego od obciążeń podatkowych.
73. Nie później niż do końca I półrocza 1989 r. należy dokonać zmian prawnych, na podstawie których zakłady pracy włączą klauzule indeksacyjne do zakładowych systemów wynagradzania. Przedsiębiorstwa powinny je wprowadzić nie później niż w ciągu miesiąca od daty wejścia w życie zapisu normatywnego. Do końca roku dokonane zostaną zmiany ustawowe, umożliwiające wprowadzenie klauzul indeksacyjnych do układów zbiorowych pracy.
74. Powołana zostanie przy GUS komisja związkowo-społeczna, której zadaniem będzie ocena metod liczenia wskaźnika cen detalicznych oraz wskaźnika kosztów utrzymania i formułowania opinii w sprawie ewentualnej ich weryfikacji.
75. W celu ochrony interesów ekonomicznych producentów rolnych uruchomiony zostanie m. in. system gwarantowanych cen minimalnych na podstawowe produkty rolne oraz stosowane będą ograniczenia cenowe wobec tych wytwórców środków produkcji dla rolnictwa, którzy mają pozycję monopolistyczną. Zakres i formy tych działań — odpowiednio zharmonizowane z założeniami urynkwienia gospodarki żywnościowej — będą uzgadniane z przedstawicielami

związków zawodowych i innych organizacji rolników. Podatki, obowiązkowe składki ubezpieczeniowe oraz inne obciążenia finansowe rolnictwa kształtowane będą w relacji do cen produktów rolnych.

76. W sferze budżetowej wzrost wynagrodzeń będzie zgodny z ustawą z 31.I.1989 r. Jeżeli faktyczny wzrost płac w sferze produkcji materialnej będzie w pierwszej połowie roku wyższy od planowanego o ponad 10%, wówczas następuje dostosowawczy (dodatkowy) wzrost środków na wynagrodzenia w poszczególnych działach sfery budżetowej 1 lipca każdego roku, tak aby zapewnić utrzymanie zakładanej ustawowo relacji średniorocznej płacy w sferze budżetowej w proporcji do sfery materialnej.
77. Ponieważ płace w sferze budżetowej oparte są na metodach wartościowania pracy, zgodnie z ustawą, wzrost środków na wynagrodzenia w tej sferze powoduje automatyczne, w zasadzie proporcjonalne podwyższenie wszystkich tabel, a w ślad za tym także wynagrodzeń indywidualnych. Już w bieżącym roku indeksacja w sferze budżetowej powinna zostać zastosowana wobec każdego zatrudnionego w tej sferze. Zasady indeksacji płac indywidualnych w sferze budżetowej na rok 1990 i lata następne opracowane zostaną w terminie późniejszym.
78. Waloryzacja emerytur i rent jest obecnie — w marcu br. — dokonywana zgodnie z ustawą emerytalną. Od 1 lipca będzie przysługiwała dodatkowa waloryzacja, oparta na wskaźniku wzrostu płac po 1 stycznia 1989 r. Jeżeli procentowy wzrost emerytur i rent po trzech kwartałach br. będzie niższy od tempa wzrostu przeciętnych wynagrodzeń w 5 podstawowych działach gospodarki społecznej, wówczas od 1 listopada br. nastąpi zwiększenie omawianych świadczeń w celu nie pogorszenia relacji między emeryturami i rentami a płacami. Działaniami waloryzacyjnymi w 1989 roku będą objęci wszyscy emeryci i renciści.
79. Wraz ze wzrostem najniższej emerytury i renty podwyższeniu ulegają:
- podstawowe kwoty emerytur i rent rolnych,
 - inne świadczenia (np. zasiłek pogrzebowy, dodatek pielęgnacyjny i dla sierot zupełnych, a także zasiłki stałe z pomocy społecznej), których wysokość powiązana jest parametrycznie z kwotą najniższej emerytury.
80. Od kwietnia br. podstawowy zasiłek rodzinny będzie ustalony w wysokości 5.300 zł. Zasiłki, które mają obecnie wyższy poziom nadal będą wypłacane w dotychczasowym wymiarze. Jeżeli w dalszej części roku wzrost kwoty podstawowego zasiłku rodzinnego nie zrównoważy wzrostu cen, to zasiłek ten zostanie w październiku podwyższony.
81. Inne świadczenia społeczne nie wymienione wyżej nie powinny stracić w roku bieżącym swojej realnej wartości.
82. Od roku 1990 wprowadzona zostanie waloryzacja pieniężnych świadczeń społecznych oraz zwiększy się częstotliwość waloryzacji emerytur i rent. Zasady waloryzacji emerytur i rent oraz innych świadczeń społecznych uzgodnione zostaną w terminie późniejszym, przy założeniu, że wzrost emerytur i rent następować będzie jak dotychczas na podstawie wskaźnika wzrostu wynagrodzeń.

83. *Strona OPZZ uznaje* za konieczne niezwłoczne rozpoczęcie rozmów rządu ze związkami zawodowymi na temat nowelizacji ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin tak, aby ustawa ta weszła w życie począwszy od 1 stycznia 1990 r.
84. *Rząd deklaruje* kontynuację rozmów w tych sprawach.
85. *Rząd oświadcza*, że indeksacja będzie wprowadzana na zasadach zapisanych w Stanowisku Zespołu ds. Gospodarki i Polityki Społecznej. Przyjęte rozwiązania indeksacji wynagrodzeń zostaną ocenione i ewentualnie renegocjowane przez rząd i związki zawodowe w IV kwartale 1989 r.

IV. PROGRAM OCHRONY PRACY I ZATRUDNIENIA

A. Polityka ochrony pracy

86. Uznając szczególną rolę pracy w kształtowaniu warunków życia ludności i rozwoju gospodarczego, podkreśla się, że również w gospodarce rynkowej państwo musi zachować odpowiedzialność za realizację zadań w dziedzinie ochrony pracy, wyrażających się w ustalaniu przepisów, nadzorze nad ich stosowaniem i inicjowaniu nowych rozwiązań, m. in. przez opracowanie i wprowadzenie w życie programu ratyfikacji konwencji MOP wytyczających drogi postępu społecznego w skali międzynarodowej. Realizacja programu ochrony pracy wymagać będzie m. in. następujących działań:
87. Zmniejszenia, począwszy od 1990 roku, limitu godzin nadliczbowych w transporcie i komunikacji, w łączności oraz w przedsiębiorstwach państwowych o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej. Należy w tej mierze dążyć do przywrócenia normy Kodeksu pracy, przy stworzeniu warunków umożliwiających uzyskanie dotychczasowych zarobków. Dla zapewnienia dopływu niezbędnych kadr do transportu i komunikacji należy stwarzać pracownikom zwalnianym w wyniku reorganizacji i likwidacji zakładów pracy, możliwości przekwalifikowania się dla uzyskania zawodu kierowcy, motorniczego itp.
88. Opracowania w ciągu 3 miesięcy programu stopniowego eliminowania pracy kobiet na nocnej zmianie, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb kobiet wychowujących dzieci do lat 15 — umożliwiającego uwzględnienie standardów wynikających z konwencji MOP. Program ten powinien uwzględniać aktualne i przewidywane uwarunkowania ekonomiczne i społeczne.
89. Ustalenia wieloaspektowego programu poprawy ochrony zdrowia i życia pracowników we wszystkich dziedzinach gospodarki, w tym również w rolnictwie indywidualnym i innych zakładach sektora prywatnego. Państwo będzie tworzyło warunki oraz konsekwentnie egzekwowało działania przedsiębiorstw w kierunku systematycznego likwidowania warunków pracy szkodliwych dla zdrowia. Jeżeli zajdzie potrzeba, zakładowe organizacje związkowe w ramach przeprowadzanych przeglądów mają prawo dokonywania niezależnych ocen i pomiarów zagrożeń życia i zdrowia występujących w zakładzie, w tym przy pomocy specjalistów zaangażowanych spoza zakładu pracy, którzy na wniosek organizacji związkowych będą mieli prawo wstępu do zakładu i będą mogli korzystać z niezbędnej pomocy, w tym finansowej, administracji zakładowej.
90. Należy dążyć do tego, aby zakładowe porozumienia płacowe i układy zbiorowe pracy nie zawierały postanowień o stosowaniu tzw. premii motywacyjnych, których wypłata jest

uzależniona od braku lub niskiego stopnia absencji chorobowej i innych form uzasadnionej absencji. Dyscyplinowanie procesu pracy powinno być realizowane głównie środkami organizatorskimi i silniejszym powiązaniem płac z efektami pracy.

91. Należy zapewnić, aby przewidywany program tworzenia eksperymentalnych metod zarządzania przedsiębiorstwami przewidywał pełne utrzymanie zagwarantowanych prawem przepisów ochrony pracy i nadzoru nad ich stosowaniem.
92. Powinna nastąpić w możliwie krótkim czasie ratyfikacja konwencji MOP nr 144 dot. trójstronnych konsultacji w celu popierania wdrażania międzynarodowych norm pracy.
93. Konieczne jest usunięcie z ustawodawstwa wszystkich przepisów prawnych naruszających postanowienia ratyfikowanych przez Polskę konwencji MOP. Chodzi tu w szczególności o konwencję nr 87 i 98 dot. praw związkowych, konwencję 29 i 105 dotyczące zakazu pracy przymusowej oraz konwencję nr 122 dot. polityki zatrudnienia. Należy opracować program stopniowej ratyfikacji konwencji MOP z lat 1971–1986 dotyczących ochrony pracowników przed zagrożeniami w pracy i organizacji służb medycyny pracy (konwencje nr 136, 139, 148, 152, 155, 161 i 162), jak też konwencji nr 141, dotyczącej organizacji pracowników rolnych.
94. Przy reformie kodeksu pracy należy wprowadzić przepisy uelastyczniające możliwość przepływu pracowników pomiędzy zakładami pracy w sektorze uspołecznionym i z tego sektora do zakładów w innych dziedzinach gospodarki. W szczególności przepisy z zakresu prawa urlopowego nie powinny powodować utraty uprawnień urlopowych przez pracowników zmieniających pracę w normalnym trybie.
95. Należy wzmacniać działania na rzecz zwalczania alkoholizmu i innych zjawisk patologicznych, godzących w porządek pracy oraz kondycję i godność człowieka.

B. Polityka zatrudnienia

96. Respektowana będzie zasada pełnego zatrudnienia. Oznacza to, że będzie się kłaść nacisk przede wszystkim na kształtowanie warunków sprzyjających tworzeniu odpowiedniej liczby miejsc pracy. Nie może to jednak oznaczać obowiązku państwa zapewnienia pracy w danym zawodzie i w danym miejscu. Reforma i zwiększenie skuteczności mechanizmów ekonomicznych spowodują procesy adaptacyjne na rynku pracy.
97. Niezbędna jest przebudowa modelu terenowej służby zatrudnienia, tak aby służyła ona przede wszystkim osobom poszukującym pracy. Uznaje się potrzebę pilnego zniesienia ustawy o postępowaniu wobec osób uchylających się od pracy.
98. Zasiłki dla poszukujących pracy powinny być traktowane jako ostateczność. Państwo powinno angażować się w tworzenie miejsc pracy dla osób wymagających szczególnej troski ze względu na stan zdrowia (inwalidzi) lub ze względu na wiek (ludzie starsi).
99. W przypadku likwidacji zakładów pracy i przy grupowym zwalnianiu pracowników muszą zostać stworzone możliwości przekwalifikowania się. Niezbędna jest ustawowa regulacja grupowych zwolnień pracowników z uwagi zarówno na likwidację przedsiębiorstw, jak i redukcję zatrudnienia.
100. W przypadku likwidacji zakładu lub zwolnień grupowych kierownik zakładu pracy uprzedza (co najmniej na 1 miesiąc) organizacje związkowe oraz terenową służbę zatrudnienia o zamiarze

wypowiedzeń umów o pracę. Współdziała też ze służbą zatrudnienia w zaoferowaniu zwalnianym pracownikom innych miejsc pracy. Do prac komisji do spraw reformy prawa pracy przyjmuje się postulat wydłużenia do 3 miesięcy okresu wypowiedzenia dla pracowników zwalnianych z likwidowanych zakładów pracy. Strona solidarnościowa i OPZZ stwierdzają pilną potrzebę kompleksowej regulacji prawnej, dotyczącej grupowych zwolnień z pracy, w tym związanych z likwidacją zakładów pracy, z uwzględnieniem minimalnego 3-miesięcznego okresu wypowiedzenia.

101. Pracownik zwalniany z likwidowanego zakładu pracy lub w ramach zwolnień grupowych nie powinien ponieść straty w zakresie zależnych od państwa uprawnień socjalnych. Terenowe służby zatrudnienia zobowiązane będą do udostępniania ofert nowej pracy uwzględniających dotychczasowy poziom zarobków. W przypadku utraty dotychczasowego miejsca pracy pracownikowi należy przyznać odprawę, której wysokość jest uzależniona od stażu pracy w zakładzie i zarobków. Strona solidarnościowa i OPZZ stwierdzają potrzebę uregulowania sprawy zwrotu kosztów związanych ze zmianą miejsca zamieszkania.
102. Osoby zwolnione z pracy w związku z likwidacją zakładu pracy lub zwolnieniem grupowym powinny być objęte szczególną troską terenowych służb zatrudnienia. Służby te powinny przede wszystkim przedstawiać oferty pracy, tworzyć dodatkowe miejsca pracy, zapewniać możliwość przekwalifikowania pracowników. Okres przekwalifikowania zalicza się do okresu pracy wymaganego do nabycia lub zachowania uprawnień pracowniczych. Przekwalifikowanie pracowników odbywa się bezpłatnie. Pracownik przekwalifikowany otrzymuje zasiłek w okresie szkolenia w wysokości dotychczasowego wynagrodzenia.
103. Przeniesienie do innej pracy może nastąpić tylko za zgodą pracownika, a w przypadku przekwalifikowania — nowy zawód wybiera sam zainteresowany.
104. Osoby podejmujące pracę na własny rachunek powinny mieć możliwość korzystania z ułatwień kredytowych.
105. Pracownicy likwidowanych zakładów, zajmujący mieszkania zakładowe, nie mogą być wymeldowani ani wykwaterowani dopóki nie otrzymają równorzędnego co do standardu mieszkania. Oczekujący na mieszkania w spółdzielni przyzakładowej utrzymują w razie przekształcenia tej spółdzielni — uprzednio ustaloną kolejność przydziału mieszkań. W stosunku do pracowników zamieszkałych w hotelach pracowniczych lub kwaterach prywatnych opłacanych przez likwidowane przedsiębiorstwo, obowiązkiem likwidatora będzie zagwarantowanie możliwości dalszego zamieszkiwania co najmniej przez pół roku po rozwiązaniu stosunku pracy, nie krócej niż na okres przekwalifikowania.
106. *Strona rządowa* uważa za niemożliwe stosowanie powyższej zasady dłużej niż przez okres likwidacji zakładu. Organa pośrednictwa pracy pracownikom zamieszkałym w hotelach lub kwaterach prywatnych będą przedstawiały w pierwszej kolejności oferty pracy zapewniające odpowiednie zakwaterowanie.
107. *Strona opozycyjno-solidarnościowa oraz OPZZ* stoją na stanowisku, że pracownicy podlegający zwolnieniom grupowym powinni być w kwestiach mieszkaniowych chronieni analogicznie, jak pracownicy zakładów likwidowanych.

108. *Strona koalicyjno-rządowa* przyjmuje ten postulat do rozważenia w ramach prawnej regulacji zwolnień grupowych.
109. Pracownikom zwalnianym z likwidowanych zakładów pracy, będącym w wieku przedemerytalnym, zostaną stworzone możliwości przejścia na emeryturę na odmiennych od powszechnie obowiązujących warunkach.
110. *Zdaniem strony opozycyjno-solidarnościowej* należy zrezygnować z inicjatywy rządu wprowadzenia do kodeksu pracy (art. 45 par. 2) postanowienia, na mocy którego sąd mógłby nie uwzględnić żądania pracownika zwolnionego z pracy bezprawnie lub bez uzasadnienia o uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne lub o przywrócenie do pracy w razie uznania przez sąd takiego żądania za niemożliwe lub niecelowe.
111. Zgodnie z przedłożonym Sejmowi projektem nowelizacji kodeksu pracy, taka niemożliwość lub niecelowość powstałaby przy likwidacji lub upadłości zakładu albo zmianach organizacyjnych lub produkcyjnych, związanych z ograniczeniem zatrudnienia w zakładzie. W takim przypadku sąd miałby orzekać o odszkodowaniu dla pracownika zamiast przywrócenia do pracy.
112. *Strona opozycyjno-solidarnościowa* uważa, że tego rodzaju klauzula stałaby się w praktyce źródłem dowolnych rozstrzygnięć sądów i niepewności co do zakresu ochrony pracownika przed nieuzasadnionymi lub bezprawnymi decyzjami kierownictwa zakładu. Sądy byłyby powołane do sankcjonowania tego rodzaju decyzji, a kierownictwa zakładów pracy zachęcane do bezprawnego lub nieuzasadnionego postępowania wobec pracowników.
113. *Strona koalicyjno-rządowa* nie podziela tych ocen i wskazuje, że kwestionowany przepis służy jedynie temu, by nie tworzyć fikcji prawnej, polegającej na przywracaniu pracownika do pracy na nie istniejącym stanowisku.

V. NOWY ŁAD EKONOMICZNY

114. Przekształcenia prowadzące do nowego ładu ekonomicznego obejmują przede wszystkim:
- rozwój samorządności i partycypacji pracowniczej,
 - swobodne kształtowanie się struktury własnościowej,
 - rozwój stosunków rynkowych i konkurencji,
 - likwidowanie pozostałości systemu nakazowo-rozdzielczego i ograniczenie planowania centralnego do kształtowania polityki gospodarczej państwa, realizowanej za pomocą narzędzi ekonomicznych,
 - jednolitą politykę finansową wobec przedsiębiorstw,
 - podporządkowanie mechanizmów selekcji kadr kierowniczych w przedsiębiorstwach kryterium kompetencji fachowych.
115. Dotychczasowe działania, zmierzające w tych kierunkach będą intensyfikowane, a rozwiązania sprzeczne z tymi zasadami — eliminowane.
116. Ponadto strony wyraziły następujące poglądy:
117. *Strona opozycyjno-solidarnościowa* uważa, że „Ustawa o niektórych warunkach konsolidacji gospodarki narodowej” z dnia 24 lutego 1989 r. jest sprzeczna z ustaleniami Okrągłego Stołu w kwestiach nowego ładu ekonomicznego. Szerokie delegacje tej ustawy upoważniają rząd do stosowania administracyjnego, „ręcznego sterowania” gospodarką poza

ustawowym porządkiem prawnym. Ustawa uzależnia dyrektorów przedsiębiorstw od organów administracji, a jej stosowanie niesie niebezpieczeństwo nadużyć. Strona opozycyjno-solidarnościowa uważa, że ustawę tę należy uchylić nie później niż do końca III kwartału br.

118. *Rząd uważa*, że „Ustawa o niektórych warunkach konsolidacji gospodarki narodowej” z dnia 24 lutego 1989 r. stanowi prawną podstawę przyspieszenia przez rząd działań reformatorskich w dziedzinach, które są szczególnie istotne dla wprowadzania nowego ładu ekonomicznego, m.in. drogą podejmowania różnego rodzaju eksperymentów gospodarczych oraz umacniania sił proefektywnościowych, które przyspieszają procesy urynkowania gospodarki.

A. Umocnienie zasad samorządności wymaga:

119. Wycofania zasadniczych bezpośrednich i pośrednich ograniczeń kompetencji samorządów pracowniczych wprowadzonych po 1981 r. (m. in. warunki pracy i płacy dyrektorów będzie ustalać organ powołujący dyrektora).
120. Ustawowego uregulowania, że uprawnienia samorządu do podziału dochodu należy rozumieć jako uprawnienia do decydowania o podziale wartości produkcji czystej w części pozostającej do dyspozycji przedsiębiorstwa.
121. Zmniejszenia co najmniej o połowę listy przedsiębiorstw o szczególnym znaczeniu gospodarczym, w których dyrektorów powołuje organ założycielski. Odpowiednie ustalenia wraz z uzasadnieniem zostaną przedłożone Komisji Porozumiewawczej do 30 czerwca 1989 r. w celu wypowiedzenia się.
122. Stworzenia podstaw ustawowych zapewniających załogom autentyczne formy udziału w zarządzaniu jednostkami badawczo-rozwojowymi, przedsiębiorstwami własności komunalnej oraz gospodarstwami leśnymi, a także w zarządzaniu PKP, PPTiT, LOT i portami lotniczymi, z uwzględnieniem specyfiki tych przedsiębiorstw.

Wersja opozycyjno-solidarnościowa

123. Umożliwienia ukonstytuowania się ogólnokrajowego przedstawicielstwa samorządów pracowniczych uprawnionego do zgłaszania dezyderatów pod adresem rządu i Sejmu oraz opiniowania z mocy prawa projektów aktów prawnych, dot. polityki gospodarczej oraz rozwiązań systemowych. Stworzone zostaną warunki dla swobodnej samoorganizacji ruchu samorządowego.
124. Strona opozycyjno-solidarnościowa wyraża pogląd, że powinna być popierana działalność Stowarzyszenia Działaczy Samorządu Pracowniczego na rzecz autentycznej samorządności pracowniczej.

Wersja koalicyjno-rządowa

125. Umożliwienia ukonstytuowania się ogólnokrajowego przedstawicielstwa samorządów pracowniczych uprawnionego do zgłaszania dezyderatów pod adresem rządu oraz przedkładania opinii Sejmowi, a zwłaszcza opiniowania z mocy prawa projektów aktów prawnych, dot. polityki gospodarczej oraz rozwiązań systemowych.
126. Stworzenia możliwości ukonstytuowania się wojewódzkich (regionalnych) i krajowej izby samorządowo-gospodarczej jako formy przedstawicielstwa organów przedsiębiorstwa (rad pracowniczych i dyrektorów). Krajowa izba samorządowo-gospodarcza powinna być

uprawniona do zgłaszania dezyderatów pod adresem rządu oraz przedkładania opinii Sejmowi, a zwłaszcza opiniowania z mocy prawa projektów aktów prawnych dotyczących polityki gospodarczej oraz rozwiązań systemowych.

127. Popierane będą inne inicjatywy samoorganizowania się ruchu samorządowego. O kształcie tego ruchu i formach jego przedstawicielstwa zadecydują same samorzady pracownicze.
128. Zagwarantowania realnego wpływu radom pracowniczym przedsiębiorstw państwowych na działalność przedstawicieli tych przedsiębiorstw występujących w ich imieniu w spółkach, do których należą. Odpowiednie uregulowania ustawowe zostaną wprowadzone w porozumieniu z przedstawicielstwami i delegatami samorządów pracowniczych nie później niż do końca br.
129. Ustawowego uregulowania form i zakresu partycypacji pracowników w zarządzaniu dużymi i średnimi (zatrudniającymi ponad 100 pracowników) przedsiębiorstwami prywatnymi i spółkami. W przedsiębiorstwach polskich z udziałem zagranicznym zasada ta byłaby dobrowolna.
130. Państwowe przedsiębiorstwa budowlane mające obecnie status przedsiębiorstw użyteczności publicznej przekształcone zostaną w przedsiębiorstwa działające na zasadach ogólnych nie później niż do końca br.
131. W związku z postulatem strony opozycyjno-solidarnościowej, aby władze przyjęły od Stowarzyszenia Działaczy Samorządu Pracowniczego do wiadomości i rozpatrzenia ujawnione przypadki szykanowania działaczy samorządu pracowniczego w związku z ich działalnością samorządową, strona koalicyjno-rządowa wyjaśnia, iż — zgodnie ze stosowanymi zasadami — wszelkie sygnały w podniesionej kwestii wniesione do władz przez stowarzyszenie — podobnie jak przez inne organizacje i instytucje, a także poszczególne osoby — zostaną przez władze przyjęte i rozpatrzone.

B. Dla stworzenia warunków do kształtowania pluralistycznej struktury własnościowej niezbędne jest:

132. Ustanowienie konstytucyjnych gwarancji trwałości pluralistycznej struktury własnościowej gospodarki.
133. Zlikwidowanie instytucji organów założycielskich do końca 1990 r. i powołanie w ich miejsce odpowiedniego organu reprezentującego Skarb Państwa (np. Funduszu Majątku Narodowego) posiadającego uprawnienia do dysponowania majątkiem państwowym (w tym do jego sprzedaży na ustawowo określonych zasadach).

Wersja koalicyjno-rządowa

134. Kierownictwo Funduszu Majątku Narodowego będzie powoływał Sejm. Przesądzenie usytuowania FMN powinno nastąpić po dokładniejszym ustaleniu jego funkcji i zasad działania.

Wersja opozycyjno-solidarnościowa

135. Fundusz Majątku Narodowego będzie instytucją pozarządową, a jego kierownictwo będzie powoływał parlament.
136. Przyjęcie, że zasady sprzedaży przedsiębiorstw państwowych lub większości ich udziałów sektorowi prywatnemu określi parlament. W innych przypadkach przekształcenie przedsiębiorstwa państwowego w spółkę lub spółkę pracowniczą bądź akcyjną albo objęcia przedsiębiorstwa dzierżawą może nastąpić wyłącznie za zgodą rady pracowniczej,

poprzedzonej referendum załogi oraz za zgodą i na warunkach określonych przez Fundusz Majątku Narodowego. W przypadku przedsiębiorstw znajdujących się w likwidacji, bądź w których samorządu nie ma — decyzje o ewentualnej zmianie formy własności podejmowałby Fundusz Majątku Narodowego.

137. Przekazanie przedsiębiorstwa państwowego w dzierżawę dokonuje się obligatoryjnie na podstawie przetargu.
138. Kształtowanie warunków funkcjonowania przedsiębiorstw wszystkich sektorów własnościowych, tak by zagwarantowane były rzeczywiście równe szanse rozwoju; przedstawicielstwa samorządów i spółdzielni oraz zrzeszeń przedsiębiorstw prywatnych i związków zawodowych będą przedkładać Sejmowi własne oceny i postulaty w tych sprawach.
139. Stworzenie podstaw prawnych dla tworzenia spółek pracowniczych oraz emisji i sprzedaży akcji (w tym pracowniczych).
140. Stworzenie warunków dla swobodnego rozwoju spółdzielczości i kształtowania się jej struktur organizacyjnych. Wymaga to m. in. nowego uregulowania stosunków członkowskich odpowiadających podstawowym ideom spółdzielczości, uwolnienia spółdzielczości od wykonywania funkcji państwowo-administracyjnych, ustawowej likwidacji struktur pośrednich i związków centralnych dla zapewnienia prawa do swobodnego zrzeszania się spółdzielni.
141. Eliminowanie przedsiębiorstw trwale nierentownych. Rząd wystąpi do Sejmu o dokonanie w trybie pilnym zmiany ustawy dotyczącej uzdrawiania gospodarki oraz upadłości podmiotów gospodarczych w kierunku zaostrzenia kryteriów ekonomicznych oraz skrócenia procedury.

C. Popieranie konkurencji i rozwijanie motywacji efektywnościowych wymaga:

142. Usuwania barier i usztywnień w rozwoju struktur organizacyjnych i powstawania konkurencyjnych rynków. Popierane będą oddalone rynkowe procesy masowego powstawania jednostek nowych, dzielenia i łączenia przedsiębiorstw istniejących oraz eliminowania jednostek nieefektywnych. W celu bardziej skutecznej demonopolizacji zostanie do końca 1990 r.:
 - a) zaostrzona ustawa antymonopolowa,
 - b) organ antymonopolowy wyodrębniony ze struktury rządowej,
 - c) wprowadzone rozwiązanie systemowe umożliwiające w racjonalnym zakresie usamodzielnianie się zakładów w przedsiębiorstwach wielozakładowych.
143. Zredukowania dyrektywnej ingerencji państwa w wewnętrzne sprawy przedsiębiorstw i stosunki pomiędzy podmiotami gospodarczymi. Ingerencja ta:
 - a) ograniczy się do niezbędnej regulacji w sferze: obrotu towarowego i obiegu pieniądza; ochrony warunków pracy, środowiska naturalnego i zdrowia; przeciwdziałania strukturom i praktykom monopolistycznym,
 - b) będzie następować głównie w formie ogólnych norm prawa, nie zaś indywidualnych decyzji. Od 1990 r. nowe zamówienia rządowe będą — poza potrzebami MON i MSW — całkowicie dobrowolne, a ich zakres kontrolowany za pomocą ograniczeń budżetowych.
144. Zniesienia reglamentacji towarów i dyrektyw administracyjnych w kształtowaniu się cen, kursów walutowych i stopy procentowej. Wyjątkiem będą regulacje przewidziane w ustawie

antymonopolowej. Ustali się „ścieżki” i terminy dochodzenia do tego stanu — z uwzględnieniem założeń polityki równoważenia rynku i zwalczania inflacji. W wyjątkowych przypadkach terminy te będą mogły być przesunięte za zgodą Sejmu poza 1991 r.

145. Uproszczenia, parametryzacji i stabilizacji systemu obowiązkowych obciążeń (podatków) oraz dopłat w stosunkach pomiędzy przedsiębiorstwami a budżetem centralnym, budżetami terenowymi i funduszami pozabudżetowymi. Usunięta zostanie przeważająca część upoważnień (delegacji) do uznaniowego różnicowania obciążeń, ulg i dotacji, zwłaszcza zaś do ich przetargowego ustalania dla indywidualnych przedsiębiorstw. Przedmiotowe różnicowanie podatków i przedmiotowe dotacje będą dopuszczane na zasadzie wyjątku i po uzyskaniu aprobaty Sejmu. Z początkiem 1990 r. stosowanie branżowych rachunków wyrównawczych cen, poza absolutnymi wyjątkami, będzie zakazane. W czasie możliwie najkrótszym zniesione zostanie antymotywacyjne opodatkowanie ponadnormatywnych wypłat wynagrodzeń.
146. Rozważenia możliwości, celowości i zakresu ewentualnego wprowadzenia przejściowych sparametryzowanych dopłat i obciążeń rozwiązujących problem niezależnego od pracy przedsiębiorstw zróżnicowania ich kondycji finansowej.
147. nie później niż z początkiem 1991 r. giełdy papierów wartościowych.
148. Rozszerzone zostaną skuteczne instytucjonalne formy kontroli społecznej nad systemem statystyki państwowej. Zmienione zostaną dotychczasowe przepisy o tajemnicy państwowej i służbowej w sposób ustalający na poziomie niezbędnego minimum możliwości ograniczania jawności i dostępu do informacji. Wzbogacony zostanie zakres informacji statystycznych udostępnianych społeczeństwu za pośrednictwem środków masowego przekazu i w wydawnictwach GUS.
149. *Ponadto strona opozycyjno-solidarnościowa* stoi na stanowisku, że GUS powinien być podporządkowany Sejmowi. Postuluje rozszerzenie informacji statystycznych o handlu zagranicznym, budżecie państwa, funduszach pozabudżetowych oraz o informacjach o płacach i zatrudnieniu w resortach MON i MSW.

D. W celu zagwarantowania właściwych mechanizmów selekcji kadr kierowniczych w przedsiębiorstwach przestrzegane będą następujące zasady:

150. Wszelkie decyzje kadrowe w przedsiębiorstwach, w tym również dotyczące dyrektora, są podejmowane wyłącznie przez organy ustawowo określone. W szczególności dyrektor przedsiębiorstwa powinien mieć zapewnioną rzeczywistą swobodę w doborze kadr kierowniczych przy uwzględnieniu ustawowego udziału radowniczych w powoływaniu zastępców dyrektorów i głównych księgowych. Żadne formy opiniowania, rekomendowania itp. przez organizacje polityczne i społeczne nie mogą ograniczać swobody wyboru dyrektora i jego zastępców i nie mają mocy prawnej (wiążącej). *Ponadto strona opozycyjno-solidarnościowa* stoi na stanowisku, że powinna być wyeliminowana dotychczasowa praktyka tzw. nomenklatury (opiniowanie, rekomendacja, akceptacja) pracowników zajmujących kierownicze stanowiska w przedsiębiorstwach (lub ubiegających się o ich zajęcie) przez organizacje polityczne i społeczne.

151. Wyłanianie dyrektorów przedsiębiorstw następować będzie wyłącznie w drodze konkursu. Rada Pracownicza ma prawo delegować do komisji konkursowej swoich przedstawicieli w liczbie co najmniej 50 proc. członków komisji, chyba że organy samorządu postanowią inaczej. W przedsiębiorstwach, w których dyrektora powołuje samorząd organowi założycielskiemu (w przyszłości organowi sprawującemu pieczę nad majątkiem państwowym) przysługuje prawo umotywowanego sprzeciwu. Analogiczne prawo przysługuje samorządowi w przedsiębiorstwach, w których dyrektora powołuje organ założycielski (w przyszłości organ sprawujący pieczę nad majątkiem państwowym np. FMN). Ewentualne spory rozstrzyga sąd.
152. Kandydatowi na stanowisko dyrektora przedsiębiorstwa służy prawo sprzeciwu wobec ustaleń komisji konkursowej w przypadkach gdy w postępowaniu przed tą komisją naruszone zostały obowiązujące przepisy prawa. O zasadności sprzeciwu rozstrzyga organ uprawniony do przeprowadzenia konkursu.
153. Dyrektor może organizować konkursy na wszystkie stanowiska kierownicze w przedsiębiorstwie.
154. Podjęte zostaną wszelkie niezbędne działania, aby faktyczne procedury doboru kadr kierowniczych odpowiadały stanowi prawnemu.
155. *Strona opozycyjno-solidarnościowa* uważa, że opinie o możliwości dostępu kandydatów na stanowiska kierownicze w przedsiębiorstwie do dokumentów tajnych mogą być sporządzone przez organa spraw wewnętrznych po złożeniu umotywowanego wniosku przez FMN. Opinie te muszą być jawne a kandydatom przysługiwać musi prawo domagania się ich zmiany w postępowaniu sądowym.
156. *Strona koalicyjno-rządowa poinformowała*, że — uznając intencje wyrażone w powyższym postulatcie i jednocześnie uwzględniając potrzebę ochrony tajemnicy państwowej dokonana zostanie weryfikacja kryteriów, a w rezultacie znaczne ograniczenie liczby stanowisk, do objęcia których niezbędna jest pozytywna opinia o dopuszczeniu do tajemnicy państwowej. W przypadku opinii negatywnej, organowi który wystąpił o zaopiniowanie, przysługuje prawo odwołania się do Ministra Spraw Wewnętrznych.
157. Nowy ład ekonomiczny będzie tworzony jak najszybciej, nie później niż do końca 1991 roku.

VI. PRZEWYCIĘŻANIE BARIERY ZADŁUŻENIA

158. Wspólnym dążeniem uczestników Okrągłego Stołu jest uzdrowienie gospodarki narodowej i ściślejsze powiązanie jej z gospodarką światową. Dotychczasowy poziom obsługi zadłużenia przeradza się w barierę rozwoju, w poważnym stopniu dławi zaopatrzenie z zewnątrz i import inwestycyjny, ogranicza konkurencję.
159. Proeksportowa polityka gospodarcza będzie intensyfikowana, a struktura eksportu i importu będzie racjonalizowana dzięki nowemu ładowi ekonomicznemu.
160. Ze strony zagranicznych partnerów Polski oczekujemy zrozumienia i konkretnego poparcia dla dokonywanego w naszym kraju zwrotu we wszystkich dziedzinach życia publicznego. Procesowi przemian sprzyjałoby w szczególności:
- uznanie przez wierzycieli ścisłej zależności między sposobem rozłożenia w czasie spłat zobowiązań i wysokością odsetek, a tempem uzdrawiania polskiej gospodarki. Warunki

restrukturyzacji polskiego długu powinny uwzględniać ulgi i koncesje stosowane w coraz większym zakresie wobec krajów najbardziej zadłużonych;

- przywrócenie normalnych warunków finansowo-kredytowych oraz poprawa warunków handlowych w stosunkach z krajami zachodnimi;
- większe zainteresowanie zachodnich inwestorów lokowaniem kapitału w Polsce;
- udostępnianie Polsce kredytów na cele modernizacyjne i proeksportowe;
- operacje redukcji długu za pomocą niekonwencjonalnych rozwiązań finansowych, w tym tzw. ekokonwersji.

161. Podstawą normalizacji stosunków finansowych z Zachodem mógłby być program dostosowawczy MFW lub inny program uzgodniony z międzynarodowymi instytucjami finansowymi i wierzycielami. Program taki nie powinien prowadzić do spadku konsumpcji na mieszkańca, a nawet zapewnić około 2-procentowy jej średnioroczny wzrost.
162. Poważnym problemem jest także zadłużenie Polski wobec ZSRR. Uznaje się za celowe kontynuowanie rozmów z władzami ZSRR w sprawie odroczenia spłaty zobowiązań na dalsze lata po 1995 r.
163. Rozwiązanie kwestii polskiego zadłużenia to jeden z warunków budowy pomyślności i stabilności całej Europy. Idee i koncepcje wysuwane przez poważne osobistości z Europy Zachodniej uznajemy za wyraz dążeń do rozwoju wszechstronnej współpracy wszystkich państw naszego kontynentu, w tym także między Polską a EWG i krajami skandynawskimi.
164. Realizacja programu uzgodnień Okrągłego Stołu umożliwi wspólne działania na arenie międzynarodowej na rzecz przewyższania bariery zadłużenia, a także zwiększania roli i pozycji polskiej gospodarki w świecie.

*

165. Zespół ds. Gospodarki i Polityki Społecznej rozpatrzył i przyjął jako dokumenty o równorzędnym znaczeniu z niniejszym Stanowiskiem ustalenia z pracy następujących podzespołów: górnictwa, rolnictwa, ekologii, polityki mieszkaniowej, zdrowia, nauki, oświaty i postępu technicznego (w części dotyczącej zagadnień ekonomicznych). Zapoznał się ze stanem końcowych uzgodnień a także wykazanych rozbieżności.
166. W celu przewyższania narastających zagrożeń w rolnictwie i produkcji żywności oraz poprawy warunków życia i pracy rolników — Zespół uznaje za niezbędne:
- zdecydowaną poprawę zaopatrzenia rolnictwa w przemysłowe środki produkcji,
 - zapewnienie opłacalności produkcji rolnej w warunkach przeciętnych,
 - rozwój infrastruktury gospodarczej i społecznej na wsi.
167. Realizacja tych celów wymaga prowadzenia odpowiedniej polityki w zakresie kredytowania i subwencji dla rolnictwa.
168. W odniesieniu do kwestii górnictwa Zespół uznaje za konieczne przygotowanie koncepcji głębokich zmian systemowych i organizacyjnych w górnictwie. W związku z tym Zespół uważa za celowe powołanie grup eksperckich przez administrację gospodarczą oraz związki zawodowe. Grupy te — uwzględniając dorobek Podzespołu do spraw Górnictwa — do 30 września 1989 r. opracują alternatywne projekty rozwiązań systemowych i organizacyjnych.

Przebudowa organizacyjna i ekonomiczno-finansowa górnictwa powinna być zapoczątkowana od 1 stycznia 1990 r.

169. W swych pracach grupy ekspertów kierować się będą fundamentalnymi zasadami polskiej reformy gospodarczej: samofinansowaniem i samodzielnością przedsiębiorstw kopalnianych, a także autentyczną samorządnością pracowniczą. Przewidzieć należy odejście od statusu użyteczności publicznej w górnictwie. Rozwiązania systemowo-organizacyjne uwzględniać powinny warunki geologiczne i techniczne, wymagania prawa górniczego, szczególnie w zakresie gospodarki złożem i bezpieczeństwa pracy. We wszystkich tych przypadkach, gdzie uzasadniają to warunki techniczno-ekonomiczne, kopalnie powinny uzyskać status samodzielnego przedsiębiorstwa i osobowość prawną. Efektem tych zmian powinno być także ograniczenie wieloszczeblowości i maksymalne uproszczenie struktur organizacyjnych.
170. Zespół przyjął uzgodnienia w tak ważnych sprawach dla górnictwa jak między innymi:
- pięciodniowy tydzień pracy górników,
 - przyjęcie za podstawę planowania pięciodniowego tygodnia pracy górników,
 - dobrowolność pracy w soboty,
 - wynagradzania górników zmierzającego do stopniowego zmniejszania udziału zarobków za soboty w relacji do tzw. „czarnych dni” (poniedziałek-piątek).
171. Rozumiejąc znaczenie zapewnienia gospodarce narodowej niezbędnego poziomu wydobycia węgla i konieczność dostosowania się przedsiębiorstw do ww. zasad, uzgodniono, że sposób i tempo ich realizacji będzie przedmiotem dalszych uzgodnień rządu i związków zawodowych bezpośrednio po zakończeniu rozmów Okrągłego Stołu. Komisja Porozumiewawcza będzie informowana o przebiegu tych rozmów.
172. Sprawozdania z prac podzespołów, ich wspólne ustalenia oraz stanowiska rozbieżne są dokumentami Zespołu ds. Gospodarki i Polityki Społecznej.
173. *Strona solidarnościowo-opozycyjna* stoi na stanowisku, że realizacja porozumień uzgodnionych w toku obrad odbywać się będzie w formach i terminach określonych w dokumentach. W wyjątkowych przypadkach, gdy z ważnych powodów ekonomicznych nie będzie możliwa realizacja określonych uzgodnień, rząd przedstawi Parlamentowi i Komisji Porozumiewawczej inny niż uzgodniony tryb realizacji przyjętych postanowień. Rząd będzie przedstawiał Parlamentowi, Komisji Porozumiewawczej oraz opinii publicznej okresowe informacje o realizacji tych ustaleń. Realizacja uzgodnień o charakterze organizacyjnym, prawnym itp. oraz takich, które mają charakter interwencyjny (zwłaszcza dla ochrony zdrowia i życia) powinna być podjęta niezwłocznie i wykonana w przyjętych przez Zespół i podzespoły terminach.
174. *Stanowisko strony koalicyjno-rządowej*: Realizacja uzgodnień o charakterze organizacyjnym, prawnym itp. oraz takich, które mają charakter interwencyjny (zwłaszcza dla ochrony zdrowia i życia) powinna być podjęta niezwłocznie i wykonana w przyjętych przez Zespół i podzespoły terminach. Realizacja uzgodnień wymagająca większych nakładów ekonomicznych powinna być uwzględniana w centralnych planach rocznych i NPSG. Rząd

będzie przedstawiał Sejmowi, Komisji Porozumiewawczej oraz opinii publicznej okresowe informacje o realizacji tych ustaleń.

*

175. Tekst stanowiska został przyjęty przez Zespół ds. Gospodarki i Polityki Społecznej w dniu 5 kwietnia 1989 roku.

*Współprzewodniczący Zespołu
(—) Władysław BAKA
(—) Witold TRZECIAKOWSKI
Warszawa, 5 kwietnia 1989 r.*

STANOWISKO W SPRAWIE PLURALIZMU ZWIĄZKOWEGO

176. Stworzenie warunków dla realizacji pluralizmu związkowego stanowiło jeden z podstawowych problemów, dla których omówienia i uzgodnienia zebrał się Okrągły Stół.
177. Podstawą pracy Zespołu do spraw Pluralizmu Związkowego, któremu powierzono to zadanie było wspólne przekonanie o konieczności usunięcia istniejących ograniczeń wolności tworzenia i zrzeszania się w związki zawodowe pracowników, a także rolników. Będzie to stanowić realizację idei zawartych w porozumieniach społecznych 1980 roku, w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka oraz w konwencjach Międzynarodowej Organizacji Pracy.
178. Dążenie społeczne do legalizacji „Solidarności” wyrażone zwłaszcza w protestach z maja i sierpnia 1988 r. z jednej strony, a stanowisko polityczne zajęte przez X posiedzenie plenarne KC PZPR w 1989 r. z drugiej, stworzyły przesłankę do realizacji pluralizmu związkowego.
179. Wprowadzenie pluralizmu związkowego stworzy warunki dla porozumienia narodowego, zakończy okres konfliktu ogniskującego się wokół tego problemu, a zarazem będzie służyć demokratycznym przeobrażeniom w życiu publicznym kraju. Wychodzące naprzeciw dążeniom społecznym, urzeczywistnienie pluralizmu związkowego powinno zapewnić skuteczniejszą obronę interesów pracowniczych stwarzając pole dla inicjatywy ludzkiej i dla większej odpowiedzialności za środowisko pracy, przyczyniając się do podniesienia wartości pracy, a zarazem wesprzeć gruntowną reformę gospodarki, demokratyczną przebudowę państwa, sprzyjać społecznemu i ekonomicznemu rozwojowi Polski.
180. Realizacja pluralizmu związkowego odbywać się będzie w warunkach określonego przez uczestników Okrągłego Stołu porozumienia narodowego, które stworzy podstawy dla szerszego współudziału obywateli w życiu publicznym kraju. To zmienione otoczenie polityczne wpływać powinno na charakter i działalność związków zawodowych tak, aby koncentrowały się one na swych zadaniach statutowych.
181. Zespół zdając sobie sprawę z trudności jakie towarzyszyć mogą wprowadzeniu w życie pluralizmu związkowego oczekuje, iż wszystkie nurty ruchu związkowego wykażą wolę takiego układania wzajemnej współpracy na wszystkich szczeblach działalności związkowej, aby zachowując własną tożsamość i konkurując ze sobą nie prowadzić do licytacji żądań ani nie kształtować stosunków na zasadach konfrontacyjnych. Wyrazem tej idei było przygotowanie

przez Zespół koncepcji różnych form przedstawiania przez związki zawodowe stanowiska w zbiorowych sprawach pracowniczych wobec kierownika zakładu pracy, między innymi poprzez wyłanianą wspólną reprezentację.

182. W interesie społecznym leży stabilizacja życia społecznego i gospodarczego, której praktyce winien sprzyjać pluralizm związkowy.
183. Zapobieganie konfliktom i dążenie do polubownego ich rozwiązywania, tak aby strajk stał się środkiem ostatecznym, stanowi wymóg wynikający z trudnej sytuacji gospodarczej kraju.
184. Wszyscy uczestnicy porozumienia przywracającego pluralizm związkowy czują się odpowiedzialni za to, aby pluralizm stał się zjawiskiem trwałym i rozwijał się bez przeszkód. Uczestnicy Zespołu podkreślają, że jego zasady zostały wypracowane w klimacie współdziałania i zdecydowania w dążeniu do osiągnięcia konstruktywnego porozumienia.
185. Respektowanie praw pracowniczych i związkowych z jednej strony, z drugiej zaś, interesu ogólnonarodowego, jest dziś wymogiem sytuacji, w której wszyscy otworzyć możemy nowy rozdział w życiu Polski.
186. Wychodząc z tych założeń uzgodniono:
187. W celu zapewnienia pracownikom praw tworzenia i zrzeszania się w związkach zawodowych według swego uznania, a szczególnie umożliwienia legalnego działania „NSZZ Solidarność” oraz innym nurtom ruchu związkowego uznano za niezbędne niezwłoczne nowelizowanie ustawy z dnia 8 października 1982 r. o związkach zawodowych w zakresie:
 - swobodnego tworzenia i rejestrowania przez pracowników związków zawodowych, w tym jednorazowej rejestracji związku ogólnokrajowego, a także swobodnego kształtowania związkowych struktur organizacyjnych na zasadach branżowych, terytorialnych, zawodowych lub innych, zgodnie z konwencjami MOP, a w szczególności konwencjami nr 87 i 98, a także nr 151;
 - określenia zasad współdziałania związków zawodowych w zakładach pracy w sprawach reprezentacji zbiorowych i indywidualnych praw i interesów pracowniczych wobec kierownika zakładu pracy i organów samorządu załogi;
 - równości wszystkich związków zawodowych, w tym w szczególności zrównania uprawnień przysługujących związkom zawodowym reprezentatywnym dla większości zakładów pracy.
188. Projekt tzw. „małej” nowelizacji ustawy o związkach zawodowych opracowany i uzgodniony przez Zespół stanowi załącznik nr 1.
189. Z tych samych względów, a w szczególności dla umożliwienia legalnego działania „NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych” uznano za niezbędne opracowanie projektu odrębnej ustawy o związkach zawodowych rolników indywidualnych, realizującego zasady pluralizmu związkowego na wsi.
190. Związki zawodowe działające na podstawie przepisów tej ustawy mają prawa i obowiązki, jakie przepisy odpowiednich ustaw przyznają organizacjom rolników indywidualnych w zakresie reprezentacji i ochrony praw i interesów rolników.

191. Projekt ustawy o związkach zawodowych rolników indywidualnych opracowany i uzgodniony przez Zespół stanowi załącznik nr 2.
192. W celu zapewnienia możliwości powrotu do pracy osobom, które utraciły pracę z powodu działalności związkowej po 13 grudnia 1981 r. oraz przywrócenia ciągłości pracy w przypadkach, gdy została ona przerwana wskutek zwolnienia z pracy — wydana zostanie specjalna ustawa — zgodnie z którą osoby te mogą do dnia 31 października 1989 r. zgłaszać się do zakładów pracy w celu ponownego zatrudnienia zgodnie z kwalifikacjami i doświadczeniem zawodowym. Zakład powinien zatrudnić wymienione osoby, a jeżeli tego odmawia, zainteresowani mogą odwołać się do specjalnie powołanej Społecznej Komisji Pojednawczej rozstrzygającej w trzyosobowych składach z udziałem przedstawiciela administracji, wskazanego przez pracownika związku zawodowego oraz kompetentnego, bezstronnego przewodniczącego. Komisja orzeka z uwzględnieniem uprawnienia pracownika do ponownego zatrudnienia, jak i sytuacji w zakładzie pracy. Jej orzeczenie jest ostateczne i w przypadku korzystnym dla pracownika zastępuje umowę o pracę.
193. Odwołanie do Komisji przysługuje również nauczycielom i pracownikom naukowym. Sprawy pozostałych pracowników zatrudnionych na podstawie mianowania, zwolnionych z powodu przynależności do związków zawodowych lub prowadzenia działalności związkowej, powinny być załatwione — na ich wniosek — przez właściwe organy w duchu założeń do projektu ustawy o uprawnieniach niektórych pracowników do ponownego nawiązania stosunku pracy.
194. Wszyscy pracownicy (którzy wskutek działalności związkowej po 13 grudnia 1981 r. zostali zwolnieni dyscyplinarnie lub wskutek porzucenia pracy) mają od dnia wejścia w życie ustawy przywróconą ciągłość pracy, niezależnie od tego czy powrócą do dawnego zakładu pracy, czy też kontynuować będą pracę w obecnym miejscu zatrudnienia.
195. Założenia do projektu ustawy o uprawnieniach niektórych pracowników do ponownego nawiązania stosunku pracy stanowią załącznik nr 3.
196. Rządowy projekt ustawy zostanie opracowany w porozumieniu z zainteresowanymi stronami i skierowany do Sejmu do dnia 30 kwietnia 1989 r.
197. W sprawach majątku związków zawodowych, rozumiejąc potrzebę unikania konfliktów międzyzwiązkowych oraz pomiędzy związkami zawodowymi i organami administracji gospodarczej i terenowej, Zespół przyjął ustalenia, tworzące niezbędne podstawy materialne dla rozpoczynania i prowadzenia działalności związkowej w warunkach pluralizmu. Ustalenia te uwzględniają aktualny stan prawny i faktyczny w tym zakresie. Uzgodniono, że nastąpi przekazanie zachowanych symboli związkowych sztandarów i emblematów. Terenowe organy administracji państwowej będą podejmować działania umożliwiające uzyskanie lokali dla ponadzakładowych struktur rozpoczynających działalność związków zawodowych, w tym związków zawodowych rolników.
198. Ustalenia Zespołu w tym zakresie stanowi załącznik nr 4.
199. W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o funduszu socjalnym wsi ustalono:

- a) w zakresie dysponowania środkami funduszu na szczeblu gminy przyjmuje się, że przestrzeganie zasady równości wszystkich organizacji społeczno-zawodowych rolników i związków zawodowych rolników indywidualnych jest zagwarantowane w projekcie ustawy o związkach zawodowych rolników indywidualnych (art. 8),
- b) w zakresie dysponowania funduszem centralnym przyjmuje się, że sprawa ta wymaga uregulowania w duchu pluralizmu i równości społeczno-zawodowych organizacji rolników i związków zawodowych rolników indywidualnych. Dysponentem powinna być rada składająca się z umocowanych przedstawicieli społeczno-zawodowych organizacji rolników i związków zawodowych rolników indywidualnych o ogólnokrajowym zakresie działania. Ustawa z dnia 24 lutego 1989 r. o funduszu socjalnym wsi (Dz. U. Nr. 10, poz. 54) powinna być znowelizowana w zakresie niezbędnym do realizacji powyższych założeń. Postuluje się aby rządowy projekt nowelizacji był pilnie przygotowany w porozumieniu z zainteresowanymi stronami, tak aby mógł wejść pod obrady Sejmu obecnej kadencji.
200. Podjęte zostaną prace nad dalszą nowelizacją, ustawy o związkach zawodowych, obejmującą w szczególności przepisy dotyczące sporów zbiorowych oraz prawa do strajku, a także zakres podmiotowy prawa zrzeszania się w związki zawodowe.
- *
201. *Przedstawiciele strony solidarnościowej* stoją na stanowisku, że niezbędne jest objęcie w tzw. „małej” nowelizacji ustawy o związkach zawodowych, o której mowa w pkt 1, także przepisów art. 15 i 17, ograniczających w chwili obecnej prawo zrzeszania się w związki zawodowe pracowników przedsiębiorstw podległych MON i MSW oraz pracowników administracji państwowej, sądów, prokuratury, arbitrażu gospodarczego i organów kontroli państwowej.
202. *Przedstawiciele Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych* uważają za konieczne dostosowanie w ramach tzw. „małej” nowelizacji ustawy o związkach zawodowych, o której mowa w pkt 1 rozdziału 5 cytowanej ustawy w zakresie uproszczenia procedury prowadzenia sporów zbiorowych oraz rozszerzenia podmiotowego prawa do strajku.
203. *Zdaniem strony koalicyjno-rządowej* równoważenie gospodarki i przewyżczanie inflacji wymaga prowadzenia polityki cenowo-dochodowej opartej o porozumienie i uzgadnianie jej zasad. W tym celu proponuje się powołanie społeczno-państwowej komisji do spraw cen i dochodów. W jej skład powinni wejść przedstawiciele Rządu, wszystkich nurtów związkowych, samorządów pracowniczych, kółek i organizacji rolniczych, organizacji emerytów i rencistów oraz innych grup społecznych.

Współprzewodniczący Zespołu do spraw Pluralizmu Związkowego

(—) *Aleksander Kwaśniewski*

(—) *Tadeusz Mazowiecki*

(—) *Romuald Sosnowski*

Warszawa, dnia 5 kwietnia 1989 r.

- 205. marzec 1989
- 206. USTAWA
- 207. z dnia.....
- 208. o zmianie ustawy o związkach zawodowych.
- 209.-254. (pominięto)

Załącznik nr 2

- 255. Projekt
- 256. marzec 1989 r.
- 257. USTAWA
- 258. z dnia....
- 259. o związkach zawodowych rolników indywidualnych
- 260.-294. (pominięto)

Załącznik nr 3. ZAŁOŻENIA DO PROJEKTU USTAWY O UPRAWNIENIACH NIEKTÓRYCH PRACOWNIKÓW DO PONOWNEGO NAWIĄZANIA STOSUNKU PRACY

295.-310. (pominięto)

*

- 311. Powyższe założenia dotyczą osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę i powołania. Powyższe założenia mają odpowiednie zastosowanie do nauczycieli, nauczycieli akademickich i pracowników naukowych PAN, z którymi rozwiązano stosunek pracy w okolicznościach, o których mowa w pkt. 1, z tym że ustalenia zespołu orzekającego stanowiłyby podstawę do wydania aktu o ponownym zatrudnieniu takich osób.

Załącznik nr 4. USTALENIA ZESPOŁU ds. PLURALIZMU ZWIĄZKOWEGO W SPRAWACH MAJĄTKOWYCH

- 312. Strony reprezentowane w zespole — rozumiejąc potrzebę unikania konfliktów międzyzwiązkowych oraz pomiędzy związkami zawodowymi i organami administracji gospodarczej i terenowej — zrodziły się na następujące ustalenia:
- 313. Przyjęte symbole związkowe (sztandary, tablice związkowe itp.), dokumentacja, archiwa, biblioteki, należące do NSZZ „Solidarność”, związków branżowych i autonomicznych oraz związków zawodowych „Solidarności” rolników zostaną przekazane właściwym władzom tych związków.
- 314. OPZZ deklaruje gotowość przekazania przechowywanych w jego depozycie sztandarów, emblematów związkowych, a także dokumentacji.
- 315. Przekazany zostanie również przyjęty i zdalny do użytkowania sprzęt poligraficzny, środki transportowe, łączności itp.
- 316. Kierownicy zakładów pracy zapewnią wszystkim, działającym w zakładzie organizacjom związkowym odpowiednie pomieszczenia wraz z niezbędnym wyposażeniem, zgodnie z art. 38 ust. 1 ustawy o związkach zawodowych.
- 317. Urząd Rady Ministrów zwróci się do terenowych organów administracji państwowej o podjęcie działań umożliwiających uzyskanie lokali dla ponadzakładowych struktur rozpoczynających działalność zw. zawodowych (w tym zw. zawodowych rolników).
- 318. Związkowi zawodowym umożliwiony zostanie z chwilą rejestracji zakup sprzętu, środków transportowych, instalacja środków łączności na zasadach przewidzianych prawem.

319. Sanatoria winny służyć wszystkim pracownikom, niezależnie od przynależności związkowej.
320. Przedstawiciele OPZZ przedstawiają na najbliższym posiedzeniu Komitetu Wykonawczego OPZZ sprawę przekazania zarejestrowanemu związkowi „Solidarność” wierzytelności zasadzonej na rzecz OPZZ od Józefa Pinióra.

Warszawa, 16. 03. 1989 r.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

321. Uczestnicy obrad Okrągłego Stołu wyrażają wolę solidarnego działania na rzecz wprowadzenia w życie postanowień zawieranej umowy i kierują ją do właściwych organów państwa.
322. Strony zobowiązują się także do respektowania ustaleń przyjętych w toku obrad zespołów i podzespołów zawartych w przyjętych dokumentach.
323. Strony oczekują od rządu przygotowania w możliwie krótkim czasie harmonogramu realizacji ustaleń niniejszej umowy w sprawach dotyczących jego kompetencji.
324. Sprawy, co do których nie osiągnięto zgody będą podejmowane przez uczestników Okrągłego Stołu w działaniach obecnych i nowo powstających organów państwa.
325. Strony uczestniczące w obradach Okrągłego Stołu postanawiają powołać Komisję Porozumiewawczą, w której skład wejdą przedstawiciele sił reprezentowanych przy Okrągłym Stole oraz innych zainteresowanych środowisk.
326. Do zadań Komisji Porozumiewawczej należeć będzie:
- ocena realizacji ustaleń Okrągłego Stołu;
 - podejmowanie spraw, które uzna za istotne i wspólne poszukiwanie rozwiązań;
 - pełnienie funkcji mediacyjnej w sytuacjach konfliktowych.
327. W ramach Komisji Porozumiewawczej zostanie powołany zespół ds. gospodarki, a w miarę potrzeb także i inne zespoły.
328. Komisja Porozumiewawcza dla wypełniania swoich funkcji będzie miała dostęp do niezbędnych informacji oraz możliwości swobodnego informowania opinii publicznej.

Warszawa, 5 kwietnia 1989 r.

329. Załączniki:

1. Sprawozdanie z posiedzeń podzespołu do spraw reformy prawa i sądów;
2. Sprawozdanie z prac podzespołu ds. środków masowego przekazu;
3. Protokół końcowy grupy roboczej do spraw samorządu terytorialnego;
4. Protokół końcowy grupy roboczej do spraw stowarzyszeń;
5. Ustalenia podzespołu ds. oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki i postępu technicznego;
6. Stanowisko podzespołu ds. młodzieży;
7. Stanowisko podzespołu ds. polityki mieszkaniowej;
8. Stanowisko dotyczące problematyki socjalnej wsi i inne dokumenty podzespołu ds. rolnictwa;
9. Sprawozdanie z prac podzespołu ds. górnictwa;
10. Protokół końcowy podzespołu ds. zdrowia;
11. Protokół podzespołu ds. ekologii.

SPRAWOZDANIE Z POSIEDZEŃ PODZESPOŁU DO SPRAW REFORMY PRAWA I SĄDÓW

330. Podzespół obradował w dniach: 11, 21, 22, 27 i 28 lutego oraz 7, 10, 16 i 17 marca 1989 r. w pracach Podzespołu udział brali:
331. Łukasz Balcer — współprzewodniczący
332. Kazimierz Buchała
333. Zbigniew Bujak

334. Rajmund Chajneta
335. Piotr Chojnacki
336. Jerzy Ciemniowski
337. Andrzej Cudała
338. Lucjan Czubiński
339. Lech Falandysz
340. Ryszard Grodzicki
341. Jacek Hofman
342. Zenon Jankowski
343. Jerzy Jasiński
344. Marcin Jełowicki
345. Jarosław Kaczyński
346. Andrzej Milczanowski
347. Bronisław Miszczyk
348. Jan Olszewski
349. Jerzy Oniszcuk
350. oraz zaproszeni eksperci:
351. Wanda Falkowska
352. Leszek Garlicki
353. Zdzisław Kędzia
354. Lech Paprzycki
355. Antoni Paris
356. Stanisław Podemski
357. Emilia Pogonowska-Jucha
358. Zbigniew Romaszewski
359. Wacław Rukat
360. Jadwiga Skórzewska
361. Romuald Soroko
362. Hipolit Starszak
363. Adam Strzembosz — współprzewodniczący
364. Jerzy Świątkiewicz
365. Jacek Taylor
366. Janusz Trzciniński
367. Józef Waksmundzki
368. Zofia Wasilkowska
369. Janina Zakrzewska
370. Tadeusz Zieliński
371. Andrzej Zoll
372. Uzgodniono stanowisko w następujących sprawach:
373. Niezależność sądów oraz niezawisłość sędziowska mają podstawowe znaczenie dla praworządnego funkcjonowania państwa — oraz ochrony praw i interesów, obywateli.
374. W związku z tym Podzespół rekomenduje by uprawnione podmioty wystąpiły o niezwłoczne wprowadzenie do systemu prawa następujących rozwiązań dotyczących sądownictwa, które obejmowałyby m. in.:
 - 1) wprowadzenie do Konstytucji zasady nieusuwalności sędziów, z jednoczesnym określeniem ustawowych wyjątków od tej zasady — z powodu stanu zdrowia, orzeczenia dyscyplinarnego, orzeczenia kary zakazu wykonywania zawodu sędziego lub prokuratora (załącznik nr 1).
 - 2) zniesienie kadencyjności sędziów Sądu Najwyższego (art. 61 ust. 3 Konstytucji);
 - 3) rezygnację z wymogu rękojmi należytego wykonywania obowiązków sędziego przy powoływaniu i odwoływaniu sędziów;
 - 4) konstytucyjne ustanowienie Krajowej Rady Sądownictwa składającej się z przedstawicieli władzy ustawodawczej, wykonawczej oraz sądowniczej, która współdecydowałaby o sprawach kadrowych sędziów, w szczególności przedstawiałaby kandydatów na stanowiska sędziów (załącznik nr 2);

- 5) rozszerzenie uprawnień organów samorządu sędziowskiego poprzez między innymi współdecydowanie w obsadzaniu stanowisk prezesów sądów (załącznik nr 3);
- 6) wybór członków kolegium sądu wojewódzkiego w całości przez zgromadzenie ogólne;
- 7) wprowadzenie kadencyjności na stanowiskach prezesów sądów (załącznik nr 3);
- 8) zmodyfikowanie instytucji wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej wydawanych przez Sąd Najwyższy w taki sposób, aby nie naruszały one zasady podległości sędziów tylko ustawom;
- 9) wyposażenie składów orzekających w uprawnienia do bezpośredniego kierowania do Trybunału Konstytucyjnego pytań prawnych co do zgodności aktu ustawodawczego z Konstytucją albo innego aktu normatywnego z Konstytucją lub aktem ustawodawczym;
- 10) poszerzenie prawa do sądu poprzez między innymi poddanie właściwości sądów nowych kategorii spraw (np. prawa zrzeszania się, sporów gospodarczych, poddania wszelkich decyzji administracyjnych kontroli Naczelnego Sądu Administracyjnego z jednoczesnym ścisłym określeniem wyjątków od tej zasady);
- 11) podniesienie rangi i pozycji ławników ludowych co wymaga rozważenia ich powoływania w wyborach bezpośrednich;
- 12) określenie w regulaminie czynności sądów obiektywnych, zapewniających bezstronność kryteriów przydzielania sędziom spraw i zasad zastępowania się przez sędziów, które byłyby jawne dla stron;
- 13) ustalanie wynagrodzeń sędziów według kryteriów odpowiednich do wysokiej pozycji społecznej zawodu sędziego, z tym, że wysokość wynagrodzeń sędziów danego sądu różnicuje jedynie wysługa lat i sprawowana funkcja.

375. *Strona solidarnościowo-opozycyjna* stwierdza, że zapisany w punkcie 1 uzgodnienia wymóg niezwłoczności przeprowadzenia zmian dotyczących sądownictwa przesądza o konieczności uwzględnienia ustaleń ujętych w punktach 1), 2) i 4) w ustawie o zmianie Konstytucji PRL, której projekt został skierowany do Sejmu. Wspomniany projekt zawiera propozycje uregulowań sprzecznych z wyżej wymienionymi ustaleniami. Podważa to wiarygodność uzgodnień dotyczących niezależności sądów oraz niezawisłości sędziowskiej.

376. *Strona koalicyjno-rządowa* stwierdza, że projekt ustawy o zmianie Konstytucji PRL nie był przedmiotem dyskusji toku obrad Podzespołu. Uniemożliwia to zajęcie stanowiska co do zgodności lub braku zgodności projektowanych uregulowań ustawowych z propozycjami przedstawionymi w niniejszym sprawozdaniu, w tym co do zarzutu niewiarygodności uzgodnień dotyczących niezależności sądów i niezawisłości sędziów.

377. Uznając za niezbędne poddanie więziennej służby zdrowia kontroli zawodowej i społecznej, Podzespół rekomenduje by:

- 1) w regulaminie wykonywania kary pozbawienia wolności stworzone zostały możliwości szerokiego współdziałania w procesie resocjalizacji skazanych instytucjom i organizacjom, których statuty przewidują niesienie, pomocy osobom pozbawionym wolności, w tym również wglądu w działalność więziennej służby zdrowia,
- 2) więzienna służba zdrowia poddana została, poza kontrolą merytoryczną sprawowana przez powszechną służbę zdrowia, także kontroli lekarskich samorządów zawodowych.

378. Kwestie, które postanowiono przekazać do rozstrzygnięcia zespołowi ds. Reform Politycznych:
379. Sprawa aktywnego udziału sędziego w organizacjach politycznych w czasie pełnienia funkcji sędziowskich.
380. *Zdaniem strony solidarnościowo-opozycyjnej* sędziowie na czas pełnienia swej funkcji muszą zawiesić członkostwo w partiach politycznych, do których należą.
381. *Zdaniem strony koalicyjno-rządowej sędzia* powinien pozostać członkiem partii politycznej.
382. Sprawa usytuowania prokuratury w systemie organów państwowych.
383. *Zdaniem strony solidarnościowo-opozycyjnej* zachodzi konieczność podporządkowania prokuratury ministrowi sprawiedliwości jako konsekwencji trójpodziału władz.
384. *Zdaniem strony koalicyjno-rządowej* problem ten powinien być rozważony w toku podejmowanych reform ustrojowych państwa.
385. Sprawa zniesienia kary śmierci.
386. *Zdaniem strony solidarnościowo-opozycyjnej* zachodzi konieczność niezwłocznego zniesienia kary śmierci.
387. *Zdaniem strony koalicyjno-rządowej* stanowisko w tej sprawie powinno być zajęte po zakończeniu konsultacji społecznej, tj. do końca sierpnia br.
388. Kwestie, w których istnieje rozbieżność co do sposobu ich rozwiązania:
389. *Strona solidarnościowo-opozycyjna* proponowała niezwłoczne wprowadzenie zmian:
390. W zakresie kodeksu karnego:
391. a) uchylenie art. art. 132, 194, 195, 217, 218, 271, 273, 278, 279, 282 i 282a,
392. b) dekryminalizację występków z art. art. 284, 285 i 287 i przesunięcie ich do katalogu wykroczeń,
393. c) zmianę art. art. 128, 220, 270, 275 i 276 § 1,
394. d) uzależnienie odpowiedzialności z art. art. 129, 133, 284 i 285 od zasady wzajemności ścigania,
395. w zakresie kodeksu wykroczeń:
396. uchylenie art. art. 52, 52a, 63, 63a i 57,
397. w zakresie kodeksu postępowania karnego:
398. a) w odniesieniu do tymczasowego aresztowania
399. powierzenie stosowania tymczasowego aresztowania sądowi,
400. ograniczenie czasu stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym do jednego roku,
401. wyeliminowanie tej podstawy tymczasowego aresztowania, która powołuje się na znaczny stopień społecznego niebezpieczeństwa zarzucanego oskarżonemu czynu (art. 217 § 1 pkt 4);
402. b) w odniesieniu do zatrzymania:
403. ograniczenie czasu zatrzymania do 24 godzin,
404. wprowadzenie obowiązku powiadamiania na piśmie osoby zatrzymanej o przyczynach zatrzymania,

- 405. umożliwienie osobie zatrzymanej, na jej żądanie, kontaktu z obrońcą,
- 406. zawiadomienie o zatrzymaniu członków rodziny lub innej osoby bliskiej zatrzymanego,
- 407. przyznanie osobie zatrzymanej prawa skargi do sądu w przedmiocie legalności i zasadności zatrzymania,
- 408. wprowadzenie obowiązku powiadamiania organu powołanego do nadzoru nad daną jednostką organizacyjną Milicji Obywatelskiej o stwierdzonej przez sąd słuszności skargi,
- 409. wprowadzenie obowiązku wszczęcia w takim wypadku postępowania dyscyplinarnego w stosunku do osoby odpowiedzialnej i obowiązku powiadomienia sądu o wyniku tego postępowania;
- 410. c) wykluczenie możliwości odmowy zezwolenia na porozumiewanie się podejrzanego z obrońcą i wprowadzenie zażalenia do sądu na zarządzenie prokuratora zastrzegające obecność osób trzecich przy porozumiewaniu się podejrzanego z obrońcą (art. 64);
- 411. d) rozszerzenie powodów wyłączenia sędziego o przynależność do organizacji, której cele statutowe, programowe, bądź interesy zostały naruszone w wyniku przestępstwa;
- 412. e) wprowadzenie obowiązku doręczania osobie, u której przeprowadzono przeszukanie postanowienia prokuratora zatwierdzającego przeszukanie (art. 191 § 2);
- 413. f) wykluczenie możliwości odmówienia żądaniu dopuszczenia stron, ich obrońców i pełnomocników do udziału w czynnościach śledczych lub dochodzących (art. 273 § 2);
- 414. g) wykluczenie możliwości przesłuchania w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 276);
- 415. h) wprowadzenie zakazu skazania przez każdy sąd rewizyjny, a nie tylko przez Sąd Najwyższy, osoby uniewinnionej lub wobec której umorzono postępowanie w sądzie pierwszej instancji (art. 383 § 1);
- 416. i) wykluczenie możliwości wydania wyroku skazującego na karę śmierci przez Sąd Najwyższy;
- 417. j) zrezygnowanie z postępowania przyspieszonego (rozdział 45);
- 418. k) wprowadzenie zakazu zmiany orzeczenia na niekorzyść oskarżonego, gdy żądanie skierowania sprawy i o wykroczenie na drogę postępowania sądowego pochodzi tylko od obwinionego (art. 460 § 1),
- 419. l) ograniczenie właściwości sądów wojskowych przez przywrócenie poprzedniego brzmienia art. 565 ust. 2;
- 420. W zakresie kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenie:
- 421. a) wprowadzenie w art. 86 możliwości żądania skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego w każdym wypadku orzeczenia kolegium,
- 422. b) wprowadzenie wykonalności orzeczeń kolegium tylko po ich uprawomocnieniu się (skreślenie pkt. 4 art. 73);
- 423. w zakresie ustawy o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych:
- 424. a) uchylene możliwości dokonywania zatrzymań i przeszukań nie związanych z podejrzeniem popełnienia, przestępstwa lub wykroczenia,
- 425. b) zawężenie wykonywania czynności, o których mowa w art. 6 do rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń,

426. w zakresie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie warunków użycia środków przymusu bezpośredniego (...) uchylenie pkt. 3 w 5.
427. *Strona koalicyjno-rządowa* przedłożyła propozycje rozpatrzenia m.in. następujących zagadnień:
428. ogólnych kierunków zmian prawa karnego materialnego, procesowego i wykonawczego określonych w założeniach Komisji ds. Reformy Prawa Karnego, które zostały doręczone członkom Podzespołu;
429. ogólnych kierunków zmian prawa o wykroczeniach określonych w założeniach Komisji ds. Reformy Prawa o Wykroczeniach, które zostały doręczone członkom Podzespołu w trakcie obrad
430. zmian w regulaminach wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, których projekty zostały doręczone członkom Podzespołu;
431. ogólnych kierunków zmian w prawie cywilnym, materialnym i procesowym określonych w założeniach Komisji ds. Reformy Prawa Cywilnego;
432. wzmocnienia gwarancji niezawisłości sędziów i niezależności sądów;
433. rozszerzenia prawa obywatela do sądu tj. poszerzenia właściwości sądów, ich struktury i organizacji.
434. *Strona solidarnościowo-opozycyjna* nie przyjęła sugestii uzgodnienia stanowisk co do ogólnych zmian w prawie karnym materialnym, procesowym, wykonawczym i w prawie o wykroczeniach, a także w prawie cywilnym przedkładając propozycje zmian wymienionych wyżej przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach oraz niektórych kwestii dotyczących niezawisłości sędziów niezależności sądów, które zostały ujęte w części spraw uzgodnionych.
435. W zakresie prawa karnego strona koalicyjno-rządowa niezwłocznie wystąpi do Sejmu PRL o uchylenie lub zmianę niektórych przepisów prawa karnego, a także w tym samym trybie dokonana zostanie nowelizacja rozporządzeń Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 stycznia 1984 roku w sprawie zasad i trybu zatrzymywania kontroli osobistej (...) (Dz. U. Nr 6, poz. 28 z 1984 r.) oraz w sprawie warunków użycia środków przymusu (...) (Dz. U. Nr 6, poz. 29 z 1984 r.)
436. *Strona solidarnościowo-opozycyjna* stwierdza, że niemal wszystkie jej najważniejsze propozycje dotyczące zmian w prawie karnym, procesie karnym, prawie wykroczeń oraz ustawie o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych wraz z rozporządzeniami wykonawczymi nie uzyskały aprobaty strony koalicyjno-rządowej. W powyższej sytuacji niemożliwa staje się wspólna inicjatywa dotycząca ustawy nowelizacyjnej w zakresie szeroko pojętego prawa karnego. Tak szczątkowa reforma, pozostawiająca bez zmian regulacje prawne jawnie sprzeczne z Międzynarodowymi Paktami Praw Człowieka i Obywatela nie spełniałaby związanych z nią nadziei, a ponadto wprowadzałaby w błąd opinię publiczną.
437. *Strona koalicyjno-rządowa* stwierdza, że następujące propozycje zmian w prawie karnym w wyniku negocjacji, uzyskały aprobatę:
438. w zakresie prawa karnego materialnego przez:
- uchylenie — art. 194, 195, 282 i 282a kodeksu karnego,

- dekryminalizację występkę z art. 287 kk i przesunięcie go do katalogu wykroczeń,
- uzależnienie odpowiedzialności z art. 129, 133, 284, 285 kodeksu karnego od zasady wzajemności ścigania,
- nowe uregulowanie art. 276 § 1 kk przez dodanie po wyrazach „mających na celu” wyrazów „popętnienie przestępstwa zagrożonego karą nie niższą niż rok pozbawienia wolności”;

439. w zakresie prawa procesowego:

- zmianę art. 64 kpk przez wykluczenie możliwości odmowy zezwolenia na porozumiewanie się podejrzanego z obrońcą oraz wprowadzeniu zażalenia do sądu na zarządzenie prokuratora zastrzegającego obecność osób trzecich przy porozumiewaniu się podejrzanego z obrońcą,
- zmianę art. 222 kpk przez ograniczenie okresu tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym do jednego roku, z tym, że Sąd Najwyższy na wniosek Prokuratora Generalnego mógłby ten okres, w wyjątkowych szczególnie uzasadnionych wypadkach, przedłużyć na czas określony,
- zmianę art. 383 § 1 kpk przez wprowadzenie zakazu skazania przez sąd odwoławczy osoby uniewinnionej lub wobec której umorzono postępowanie w I instancji jak również wykluczenie możliwości wydania wyroku skazującego na karę śmierci przez Sąd Najwyższy, jeżeli taka kara nie została orzeczona przez sąd I instancji.

440. w zakresie prawa o wykroczeniach przez:

uchylenie pkt 4 art. 73 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenie.

441. Wskazuje to, iż wiele propozycji strony solidarnościowo-opozycyjnej zostało uzgodnionych. Co do szeregu innych uznano, że powinny być one przedmiotem prac w ramach Komisji ds. Reformy Prawa Karnego oraz Prawa o Wykroczeniach.
442. *IV. Strona solidarnościowo-opozycyjna* opowiada się za pełną rehabilitacją osób represjonowanych za działalność opozycyjną w latach osiemdziesiątych.
443. *Strona koalicyjno-rządowa* uważa, iż sprawy osób pociągniętych do odpowiedzialności w latach osiemdziesiątych za naruszenie prawa mogą być rozważane indywidualnie w trybie przewidzianym przez prawo, np. w drodze rewizji nadzwyczajnych.

Współprzewodniczący
(Łukasz Balcer)
Współprzewodniczący
(Adam Strzembosz)

Warszawa, dnia 17 marca 1989 r.

Załącznik nr 1. PROPOZYCJA KONSTITUCYJNEGO UJĘCIA ZASADY NIEUSUWALNOŚCI
SĘDZIÓW

444. „Sędziowie są nieusuwalni. Ustawa określa granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie przechodzą w stan spoczynku. Bez swojej zgody sędzia może zostać zwolniony zawieszony w czynnościach, przeniesiony do innej siedziby lub na inną funkcję jedynie na podstawie orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach przewidzianych przez ustawę”.

Załącznik nr 2. KRAJOWA RADA SĄDOWNICTWA

- 445. Celem wzmocnienia gwarancji niezawisłości sędziowskiej należy powołać Krajową Radę Sądownictwa jako organ zajmujący się sprawami nominacji, awansów i przeniesień sędziowskich oraz podejmujący ogólne kwestie sądownictwa i praworządności.
- 446. W skład KRS wchodzi: przewodniczący Rady Państwa jako jej przewodniczący, minister sprawiedliwości jako wiceprzewodniczący, I prezes SN i prezes NSA oraz sześciu posłów wybieranych przez Sejm i 12 sędziów wybieranych przez Zgromadzenie Ogólne SN, NSA i sądów powszechnych w ilości 2 sędziów SN i sędziego NSA oraz 9 sędziów sądów powszechnych.
- 447. Sędziów powołuje przewodniczący Rady Państwa na wniosek KRS.
- 448. KRS przedstawia przewodniczącemu Rady Państwa kandydatów na sędziów — przewodniczący RP może odmówić powołania ale nie może mianować osoby nie wskazanej przez KRS.
- 449. Kandydatów na sędziów przedstawiają Krajowej Radzie Sądownictwa — w oparciu o wnioski różnych podmiotów ZOSN i ZONSA oraz zgromadzenia ogólne sądów powszechnych w zasadzie w liczbie podwójnej w stosunku do wolnych etatów. Postępowanie to jest inicjowane przez prezesa odpowiedniego sądu.
- 450. Tryb powoływania i odwoływania sędziów sądów wojskowych wymaga odrębnego opracowania.

Załącznik nr 3

- 451. Prezes i wiceprezes sądu wojewódzkiego stanowisko swe pełni przez okres czterech lat. Może być ponownie powołany na to stanowisko na jedną, kolejną czteroletnią kadencję. Prezesów i wiceprezesów sądu wojewódzkiego powołuje Minister Sprawiedliwości, po uzyskaniu zgody zgromadzenia ogólnego sądu wojewódzkiego na nominację określonego kandydata. Odwołanie ze stanowiska przed upływem kadencji wymaga zgody zgromadzenia ogólnego.
- 452. Prezesów i wiceprezesów sądu rejonowego powołuje Minister Sprawiedliwości na wniosek prezesa sądu wojewódzkiego i za zgodą kolegium sądu wojewódzkiego. Funkcję pełni przez okres czterech lat i może być ponownie powołany na to samo stanowisko na jedną kolejną czteroletnią kadencję. Odwołanie ze stanowiska przed upływem kadencji wymaga zgody kolegium sądu wojewódzkiego.